

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT BADAŃ STRATEGICZNO-OBRONNYCH

ASG WP wewn. 4190/88

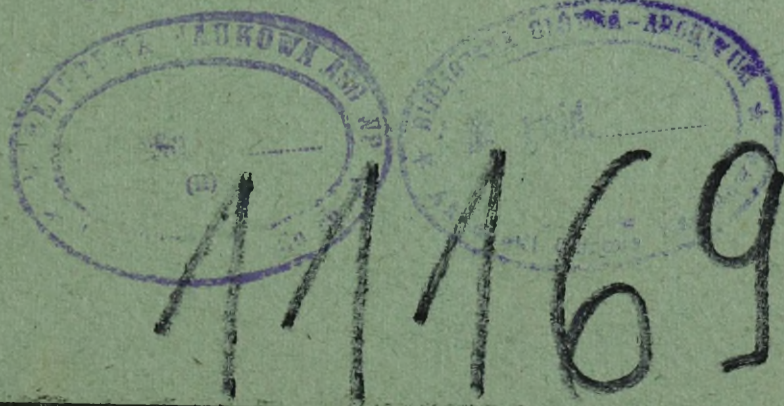
Do użytku wewnętrznego

Egz. nr 14

SOCJALISTYCZNA NAUKA WOJENNA

SKRYPT

S/1060

WARSZAWA

1988

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT BADAŃ STRATEGICZNO-OBRONNYCH

ASG WP wewn. 4190/88

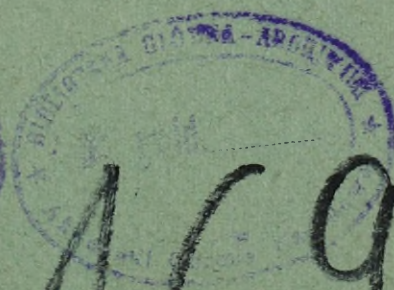
Do użytku wewnętrznego

Egz. nr 14

SOCJALISTYCZNA NAUKA WOJENNA

SKRYPT

~~S/1060~~

11169

WARSZAWA

1988

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

Instytut Badań Strategiczno-Obronnych

ASG WP wewn. 4190/WW

Do użytku wewnętrznego

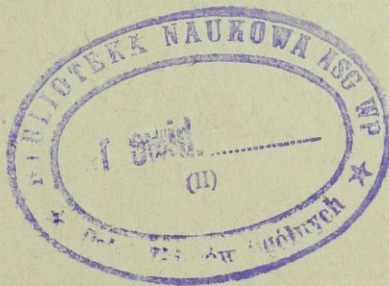
Egz. nr ... 14

SOCJALISTYCZNA NAUKA WOJENNA

Skrypt

5/1060

14

WARSZAWA

1988

Opracował zespół w składzie:

Z.ŻARSKI, J.KACZMAREK /kierownik zespołu/, A.MADEJSKI,
L.MUCHA, W.ŁEPKOWSKI, M.PELC, J.PIĘTA, Zb.PALUCH,
E.WIŚNIEWSKI, J.ZUBEK.

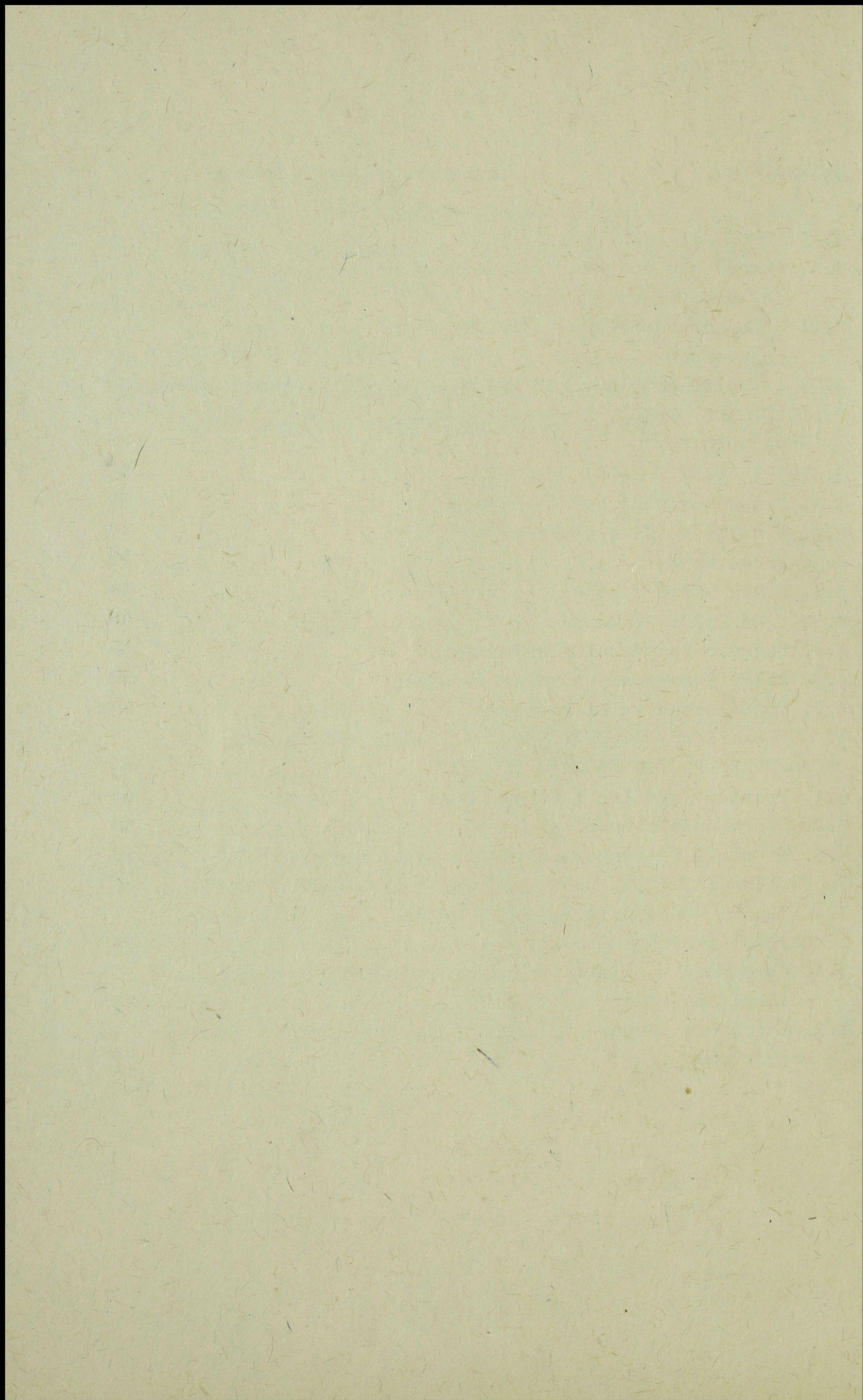
Recenzja: Wł. MRÓZ.

Redakcja w języku polskim: A. SKOWROŃSKI.

Tłumaczenie na język rosyjski: B.GULBICKI.

Spis treści

1. METODOLOGIA NAUK WOJSKOWYCH	5
1.1. Określenie pojęcia "metodologia nauk wojskowych", jej przedmiotu i celów	5
1.2. Skład przedmiotowo-treściowy metodologii nauk wojskowych	12
1.3. Aktualne problemy rozwoju metodologii nauk wojskowych	16
2. PRZEDMIOT, TREŚĆ, STRUKTURA I GŁÓWNE KIERUNKI ROZWOJU NAUK WOJSKOWYCH	23
3. PRAWA WOJNY I WALKI ZBROJNEJ	39
3.1. Metodologiczne podstawy badań	39
3.2. Prawidkowości a prawa wojny	40
3.3. Prawa wojny	41
3.4. Prawa walki zbrojnej	44
4. ZASADY WALKI ZBROJNEJ	48
4.1. Pojęcie zasad walki zbrojnej	48
4.2. Klasyfikacja zasad walki zbrojnej	50
4.3. Treść zasad walki zbrojnej	54
5. ASPEKTY INTERNACJONALISTYCZNE I NARODOWE W NAUCE WOJENNEJ PAŃSTW SOCJALISTYCZNYCH	64
5.1. Problemy wspólne i specyficzne	64
5.2. Sfery działalności naukowej	65
5.3. Kierunki internacjonalizacji nauki wojennej	68
6. POWIĄZANIA MIĘDZY NAUKĄ, DOKTRYNĄ, I PRAKTYKĄ WOJSKOWĄ,	70
7. KIERUNKI UŁAGNIANIA JEDNOŚCI TEORII I PRAKTYKI W DZIEDZINIE OBRONNOŚCI	75
7.1. Obronność w świetle marksistowsko-leninowskiej teorii państwa	75
7.2. Ustalenia obronne i kierunki ich realizacji w praktyce	77

1. METODOLOGIA NAUK WOJSKOWYCH

1.1. Określenie pojęcia "metodologia nauk wojskowych", jej przedmiotu i celów

Nieodłączną, organiczną część nauk wojskowych stanowi ich metodologia. Odzwierciedla ona świadomość metodologiczno-metodyczną wojskowego środowiska naukowego, zajmującego się działalnością naukowo-badawczą i przedstawieniem jej wyników w postaci uzasadnionych i wewnętrznie niesprzecznych systemów wiedzy o walce zbrojnej.

Od poziomu tej świadomości w dużym stopniu zależy dojrzałość nauk wojskowych i zdolność do pomysłnego rozwiązywania skomplikowanych aktualnych problemów teorii walki zbrojnej. Nie ulega wątpliwości, że przygotowanie metodologiczno-metodyczne wojskowego środowiska naukowego ma wpływ na wyniki działalności naukowej oraz na wybór kierunków badań, ich problematykę i cele. Bez należytego poziomu oraz stałego i prawidłowego rozwoju metodologii nauk wojskowych niemożliwy jest właściwy rozwój nauk wojskowych. Naszym zdaniem, tej bezpośrednio i dość oczywistej zależności wciąż jeszcze poświęca się za mało uwagi, co ujawnia się na rezultatach wojskowych badań naukowych /o czym szerzej będzie mowa przy przedstawianiu aktualnych problemów rozwoju nauk wojskowych/.

Metodologia nauk, w tym metodologia nauk wojskowych, należy do licznej grupy nauk, których przedmiotem badań jest takie swoiste zjawisko społeczne jak nauka. Ale metodologia nauk bada to wielce złożone zjawisko w szczególnym i jedynie jej właściwym aspekcie - w aspekcie metod stosowanych w nauce. A zatem przedmiotem badań metodologii nauk są metody stosowane w nauce, przedmiotem zaś metodologii nauk wojskowych - metody stosowane w tych naukach. Sama metodologia nauk wojskowych jest nauką o metodach tych nauk.

Jednakże takie ogólne określenie przedmiotu metodologii nauk wojskowych i samej metodologii, chociaż w istocie słuszne, są niewystarczające. Można w nich zawrzeć różne i nawet sprzeczne treści; można je różnie interpretować. Jest to cał-

kiem realne i zdarza się w rzeczywistości, ponieważ pojęcia "metoda naukowa" i "nauka" są złożone i wieloznaczne. Dlatego przy bardziej precyzyjnej charakterystyce metodologii nauk wojskowych i jej przedmiotu należy koniecznie wskazywać, jakie znaczenie bierze się pod uwagę.

Pojęcia "metoda naukowa" można rozumieć jako:

- proces badawczy, typowy dla danej nauki /w tym znaczeniu często stosuje się określenie "metoda danej nauki" w naszym wypadku - metoda nauk wojskowych/;

- zasadnicze idee, dyrektywy i podejście do przedmiotu badań oraz jego głównych właściwości, w dużej mierze determinujących strategię badań;

- konkretne metody rozwiązywania problemów /zadań/ w toku badań i prezentowania ich wyników;

- algorytm, schemat, przepis rozwiązania określonego typu zadań naukowych.

Należy dodać, że często wyróżnia się metody odkrycia /uzyskania nowej wiedzy/ i metody budowy naukowych systemów wiedzy. W drugim wypadku szczególne znaczenie przypisuje się logicznym zasadom i sposobom oraz językowi naukowemu. Istnieją w metodologii nauk kierunki, które za jej przedmiot uznają wyłącznie metody w tym drugim rozumieniu.

Z kolei pojęcie "nauka" ma znaczenie przedmiotowo-treściowo i czynnościowo-funkcyjne. W pierwszym wypadku naukę rozpatruje się jako uporządkowany niesprzeczny, wewnętrznie powiązany system wiedzy naukowej tj. spełniającej kryteria naukowości. W drugim - jest ona systemem działań mających na celu uzyskanie takiej wiedzy..

Przyjęcie tego lub innego znaczenia pojęć "metoda naukowa" i "nauka" lub kilku z tych znaczeń i odrzucenie innych /to jest wąskie lub szersze rozumienie pojęć/ prowadzi albo do wąskiego, selektywnego, albo do szerszego /też w zróżnicowanym stopniu/ przyjmowania metodologii i jej przedmiotu.

Warto wskazać na przykład, że neopozytywistyczne i postpozytywistyczne pojmowanie metodologii sprowadza się głównie do badania metod budowy systemów i wiedzy naukowej, a nawet ściślej - do badania systemów już istniejącej wiedzy z meto-

dologicznego punktu widzenia.

Jesteśmy zdania, że podstawą metodologii nauk wojskowych uwzględniając swoistość tych nauk, w szczególności ich charakter, powinno być szerokie rozumienie zarówno metody naukowej jak i nauki. Nie może to być metodologia jednostronna, ograniczona, gdyż bogactwo jej treści przerasta wąskie rozumienie metody naukowej i nauki. Metodologia nauk wojskowych jest skuteczna i sprzyja ich rozwojowi, jeżeli szeroko, lecz zarazem wyraźnie traktuje się przedmiot - metody naukowe, uwzględnia różne ich rodzaje i kieruje się zasadą, że nauka to nie tylko system wiedzy, lecz także działania na rzecz jej tworzenia.

Metodologia nauk wojskowych badająca metody tych nauk w szerokim ujęciu nie pozostawia dzięki temu poza obszarem swojego zainteresowania ważnych zagadnień filozoficznych, formalno-logicznych, językowych, historycznych i niektórych innych, opracowuje w odpowiednim zakresie i właściwym jej metodologicznym aspekcie, w szczególności zaś poważnie traktuje problemy systemowego i interdyscyplinarnego budowania wiedzy naukowej o metodach. Jednak, jak się wydaje, główny nacisk zawsze kłaść powinna na proces i metody uzyskiwania wiedzy naukowej /metody odkrycia i uzyskiwania nowej wiedzy/, bez tego bowiem wszystkie wskazane wcześniej ważne aspekty metodologii nauk wojskowych pozbawione by zostały trwałej podstawy i - ^{nie}co mniej ważne - metodologia nie mogłaby skutecznie służyć rozwojowi nauk wojskowych.

Opowiadamy się zatem za szerokim traktowaniem przedmiotu i treści metodologii nauk wojskowych, słowem - za szeroką przedmiotowo jej interpretacją, ale z położeniem szczególnego nacisku na metody odkrycia naukowego i proces uzyskiwania nowej wiedzy naukowej, oczywiście - dodać należy - z uwzględnieniem swoistości nauk wojskowych, co zapewni metodologii treściwą konkretność stosowaną do przedmiotu i celów nauk wojskowych.

Uściślając to można stwierdzić, że przedmiotem metodologii nauk wojskowych są metody naukowe stosowane w tych naukach rozumiane szeroko - wieloznaczeniowo.

Takie szerokie rozumienie odzwierciedla, jak się wydaje, następująca definicja pojęcia "metoda naukowa". Metoda naukowa to system postępowania swoiście naukowego; to sposób wykonywania pracy naukowej mającej na celu uzyskiwanie wiedzy naukowej i u-

jęcie jej w system. Polega on na doborze i układzie czynności składowych oraz leżących u ich podstaw głównych idei kierunkowych, zasad /podejść/ uwarunkowanych przez obiektywne prawidłowość odzwierciedlanej rzeczywistości. W każdym wypadku chodzi o sposób planowy, kontrolowany i nadający się do wielokrotnego stosowania.

Metodologia nauk wojskowych rozumiana przedmiotowo, zawierająca w sobie aspekty filozoficzne, językowe, historyczne, opisowo-analityczne, wartościująco-krytyczne i normatywne to wiedza naukowa o metodach swoistych działań naukowych w zakresie: wojskowych badań naukowych, budowy naukowych teorii walki zbrojnej oraz wyrażania w słowie i piśmie osiągnięć nauk wojskowych.

W rozumieniu czynnościowo-funkcjonalnym metodologia nauk wojskowych jest działalnością wojskowych pracowników naukowych, badających i poznających na poziomie naukowym z wykorzystaniem podejścia systemowego metody stosowane w naukach wojskowych. Działalność ta zmierza do opisanie metod, ich cech, właściwości i zakresów zastosowań oraz wykrycia prawidłowości i związków między nimi, przedstawienia historycznego rozwoju metod, a także ustalenia zasad i norm ich skutecznego użycia. Innymi słowy jest to działalność naukowa mająca na celu uzyskanie wszechstronnej systemowej wiedzy naukowej o metodach stosowanych w naukach wojskowych.

Z tych określeń bezpośrednio wynika cel metodologii nauk wojskowych. Cel poznawczy jest zawarty w tych określeniach. Powtórzmy go - uzyskanie wszechstronnej, głębokiej i systemowej wiedzy o metodach stosowanych w naukach wojskowych. Ten cel trzeba uzupełnić celem praktycznym, który zresztą też zaznaczają te określenia. Cel praktyczny w bardziej rzeczywistej postaci to stworzenie trwałej naukowej podstawy metodologicznej do konkretnej działalności naukowej; podstawa ta powinna zapewniać jej dużą skuteczność. Powinno się to wyrazić w naukowych uzasadnieniach pragmatycznych i normatywnych metodyk wojskowej działalności naukowej, zwłaszcza metodyk wojskowych badań naukowych. Zalecenia bowiem i normatywne wytyczne tych metodyk nie mogą się opierać wyłącznie na bezpośrednich doświadczeniach praktyki naukowej, lecz muszą mieć również trwałe uzasadnienie naukowe, jakim jest naukowa wiedza metodologiczna.

Należy ponadto wyraźnie podkreślić, że metodologia nauk wojskowych powinna badać swój przedmiot systemowo, przyjmować za pod-

stawę pojmowanie zbioru metod nauk wojskowych jako systemu metod. W tym celu wskazane jest dokonanie podziału klasyfikacji metod z różnych punktów widzenia oraz według różnych kryteriów. Są to kryteria następujące:

- stopień ogólności metod i powszechności /uniwersalności/ ich stosowania;
- strukturalno-funkcjonalny skład metod;
- przydatność metod na poszczególnych etapach procesu poznania, wynikających z jego wewnętrznej logiki;
- różnicowanie metod odpowiednio do zróżnicowania w czasie tego samego przedmiotu badań oraz warunków i zadań poznawczych.

Zgodnie z pierwszym kryterium metody nauk wojskowych dzielą się na:

- materialistyczną metodę dialektyczną;
- metody ogólnonaukowe;
- swoiste metody nauk wojskowych.

Podział ten uznajemy za podstawowy między innymi dlatego, że w istocie uwzględnia on stopień ogólności praw "rządzących" przedmiotem poznania, a główna treść metod jest, jak powiedzieliśmy wcześniej /definicja metody/, zdeterminowana przez te prawa. Materialistyczną metodę dialektyczną określają najogólniejsze prawa, inne metody - ogólnonaukowe i swoiste odpowiednio, mniej ogólne, coraz bardziej konkretne. W tym i tylko w tym sensie ogólnonaukowe metody dopełniają i konkretyzują aspektowo materialistyczną metodę dialektyczną, swoiste metody zaś są postacią /formą/ metod ogólnonaukowych, w naukach wojskowych głównie, chociaż nie tylko, empirycznych.

Specyficzne metody nauk wojskowych są wyłącznie szczególną formą metod ogólnonaukowych, ich konkretyzacją w zastosowaniu do nauk wojskowych. Pogląd, że swoiste metody nauk wojskowych są z niczym nieporównywalne, właściwe tylko naukom wojskowym uznać trzeba na błędny, ponieważ prowadzi do eliminowania nauk wojskowych z nauki w ogóle. Na przykład ćwiczenia wojskowe wykorzystywane do celów badawczych są niewątpliwie specyficzną metodą nauk wojskowych nie ze względu na istotę, lecz formę. Ze względu na istotę metoda ta jest modelowaniem /metoda ogólnonaukowa/, które tylko przybrało swoistą formę, dzięki czemu możliwe staje się za-

stosowanie również bardziej konkretnych metod, jak na przykład obserwacja, eksperymenty i inne - także w swoistej "wojskowej" formie. Stoimy na stanowisku, że właściwie rozumiana swoistość metodyczna nauk wojskowych/którą trzeba, rzecz jasna, uznawać i uwzględniać, jest bowiem faktem/ nie powinna "odgradzać" nauk wojskowych od innych nauk, lecz odwrotnie sprzyjać ich zbliżaniu.

Podział metod według pierwszego kryterium jest podziałem pionowym "z góry do dołu", hierarchicznym i dzięki temu dobrze można w nim dostrzec pionowe - treściowe i logiczne związki między grupami metod składających się na jednolity system.

Na podstawie drugiego kryterium - strukturalno-funkcjonalnego wszystkie metody nauk wojskowych dzielą się na dwie grupy:

- metody - sposoby podejścia;
- metody - sposoby konkretnych działań naukowych.

Metody - sposoby podejścia określają ogólne podejścia do badanego przedmiotu i podstawowe jego rozumienie oraz wytyczają ogólną strategię i kierunek /aspekt/ jego badania. Do tych metod zalicza się materialistyczną metodę dialektyczną - jako najważniejszą, a także ogólnonaukowe metody - sposoby podejścia takie, jak na przykład: systemowe, strukturalne, funkcjonalne, modelowe, cybernetyczne, informacyjne, probabilistyczne, historyczne, logiczne, treściowe, formalne i wiele innych.

Metody - sposoby konkretnych działań naukowych zarówno ogólnonaukowe, jak i swoiste zapewniają, w ramach zastosowanego podejścia, rozwiązywanie konkretnych problemów naukowych w ogólnym systemie procesu badawczego i szerzej - procesu naukowego. Do tych metod zaliczą się metody teoretyczne oraz empiryczne, to znaczy analizę, syntezę, abstrahowanie, porównanie, analogię, indukcję, dedukcję itp., a także obserwację, eksperyment, badania poligonowe, ankietowanie, wywiad i inne.

Tu również można dostrzec związki i zależności między wymienionymi grupami metod i między metodami wewnątrz tych grup. Podejścia determinują cel, zadania, właściwości i kolejność zastosowania metod konkretnych - sposobów działania, przy czym w jednym procesie badań może być i często bywa zastosowane nie jedno, lecz kilka podejść, jedno metody warunkują użycie innych metod itd.

Według trzeciego kryterium metody dzieli się na empiryczne i teoretyczne. Najczęściej wiąże się to z podziałem procesu badań naukowych na dwa podstawowe etapy: empiryczny i następujący po nim teoretyczny. W tym wypadku jednak nie można dokonać "czystego" podziału metod na empiryczne i teoretyczne, gdyż podział procesu badań na odpowiednie dwa etapy jest w dużej mierze umowy. Dlatego wydaje się, że za podstawę tego podziału należałoby przyjąć sposób bezpośredniego /właśnie empirycznego/ badania przedmiotu z udziałem organów zmysłów i sposób pośredniego, myślowego, racjonalnego jego badania. Empiryczne metody pozwalają badać przedmiot bezpośrednio, lecz zasadniczo zewnątrznie, teoretyczne zaś wzięte łącznie zapewniają w oparciu o dane empiryczne głębokie poznanie przedmiotu, jego budowy, funkcjonowania i rozwoju. Trzeba zarazem dodać, że ważnym zadaniem metod empirycznych jest sprawdzenie praktyczne /weryfikacja/ prawdziwości wyników /twierdzeń/ teoretycznych.

I znów, jak sądzimy, wzajemny związek i współzależność metod empirycznych i teoretycznych jest dosyć dobrze widoczny.

Czwarte kryterium pozwala dokonać podziału na metody badania:

- historii walki zbrojnej;
- współczesnej walki zbrojnej;
- przyszłej walki zbrojnej.

Zróznicowanie tego samego przedmiotu w czasie /w rezultacie zaś przedmiotowa dyferencjacja/ pociąga za sobą wyróżnienie metod badań wojskowo-historycznych, metod badań współczesnej oraz przyszłej walki zbrojnej /metod prognozowania/. Podział ten w istocie wyodrębnia pewne spécyficzne układy /sekwencje/ metod, w których poszczególne metody są w zasadzie takie same, ale określone metody znamienne przeważają w tej lub innej grupie, a także są stosowane w pewnej kolejności, związkach i w swoistej postaci. A zatem między wymienionymi grupami metod zachodzi określone metodyczne podobieństwo, ale jednocześnie przejawiają się różnice. Właśnie te różnice legły u podstaw omawianego podziału.

Przedstawione podziały nie wykluczają się wzajemnie. Każdy jest wyczerpujący, nie pozostawia bowiem poza swoim zasięgiem żadnej metody. I tylko w takim sensie są to podziały niezależne. W gruncie rzeczy jednak są wzajemnie powiązane, ponieważ się uzupeł-

niają i łącznie pozwalają pełniej scharakteryzować złożony system metod nauk wojskowych z różnych punktów widzenia, co oczywiście jest istotne dla metodologii nauk wojskowych oraz określenia pola jej badań i konkretyzacji przedmiotu.

Należy dodać, że możliwe są jeszcze inne podziały /klasyfikacje/ metod nauk wojskowych; wspominaliśmy już o podziale na metody uzyskiwania nowej wiedzy i metody budowy wiedzy systemowej. Możliwy na przykład jest podział metod według dyscyplin i specjalności nauk wojskowych, a także inne podziały. Zawsze jednak najważniejszy jest cel poznawczy lub praktyczny danego podziału i dlatego należy dawać pierwszeństwo tzw. klasyfikacjom naturalnym, które uwzględniają rzeczywiste, naturalne podstawy budowy systemu metod, rzeczywiste związki i zależności między nimi lub sprzyjają ujawnieniu rzeczywistej struktury oraz związków i zależności między metodami.

1.2. Skład przedmiotowo-treściowy metodologii nauk wojskowych

Treść poprzedniego rozdziału stwarza w dużej mierze podstawy do zaproponowania przedmiotowo-treściowego składu metodologicznego nauk wojskowych. Aby te podstawy były pełniejsze, należy rozpatrzyć jeszcze metodologię nauk wojskowych nie tylko jako nieodłączną część nauk wojskowych, ale również jako określoną część metodologii nauk w ogóle, uwzględniając przy tym bliższą metodologiczną więź /podobieństwo/ nauk wojskowych z innymi naukami.

Jak wiadomo, metodologia nauk dzieli się na: ogólną metodologię nauk i szczegółową metodologię nauk.

Ogólna metodologia nauk bada ogólne metody pracy naukowej przede wszystkim zaś:

- bada sposoby tworzenia pojęć, ich określania oraz wprowadzania do nauki i uzasadniania twierdzeń naukowych, a także budowy systemów naukowych;

- rozważa pojęcie "rozumowanie" i wyodrębnia jego rodzaje /odmiany/;

- dokonuje analizy dedukcyjnej i indukcyjnej /historyczno-de-

dukcyjnej/ metody badań naukowych i budowy teorii naukowych;

- analizuje niektóre ogólne problemy metodologiczne dotyczące badań i systemowego ujmowania zbiorów twierdzeń składających się na dorobek nauki.

Szczegółowa metodologia nauk, biorąc za podstawę klasyfikację nauk, rozpatruje metodyczne właściwości różnych typów /grup/ nauk /np. formalnych, realnych, matematycznych, fizycznych, przyrodniczych, społecznych itp./; opisuje i wyjaśnia postępowanie /metody/ faktycznie stosowane w różnych grupach nauk i ustala normy, którym to postępowanie /metody/ powinno odpowiadać. Szczegółowa metodologia nauk dzieli się z kolei na metodologię różnych grup nauk.

Metodologia grup nauk /typu nauk/ wyróżnia czynności /metody, operacje/ typowe dla danego typu nauk, analizuje je, stara się wypracować ich określenia obrazujące, na czym te czynności polegają, opisuje i wyjaśnia proces badawczy stosowany w danym typie nauk, a także dąży do ustalenia normy postępowania poprawnych to jest takich, które sprzyjają realizacji zadań nauk danej grupy. Metodologia grupy nauk /każda z nich/ obejmuje metodologię poszczególnych nauk.

Metodologia nauki - pod względem zakresu - w zasadzie zawiera te same zagadnienia, co metodologia grupy nauk, ale z konkretyzacją właściwą danej nauce.

Obecnie przeważnie stosuje się podział nauk pod względem metodologiczno-metodycznym na dwie grupy: nauki formalne /dedukcyjne lub aprioryczne/ i nauki realne /indukcyjne, aposterioryczne, empiryczne/. Do nauk formalnych należą nauki matematyczne i logika; do realnych zaś te, których przedmiot istnieje realnie to znaczy w zasadzie wszystkie pozostałe nauki.

Nauki realne na podstawie kryterium przedmiotowego dzieli się przeważnie na następujące typy nauk: przyrodnicze /fizyczno-chemiczne, biologiczne itp./, humanistyczne i społeczne.

Stosownie do tego istnieją metodologie nauk formalnych i realnych zaś w ramach tej ostatniej grupy - metodologia nauk przyrodniczych, humanistycznych i społecznych.

Ze względu na przedmiot, cele oraz typowy dla nich /hipote-

tyczno-dedukcyjny, indukcyjny i analizyczno-syntetyczny/ obraz procesu naukowego nauki wojskowe trzeba zaliczyć do nauk realnych, w ich składzie zaś - do społecznych, a w ramach tych ostatnich - do nauk o zorganizowanym działaniu ludzkim, badających te działania w aspekcie skuteczności. Aspekt efektywności z kolei przesądza o zaliczeniu ich do nauk praktycznych.

Na tej podstawie można stwierdzić, że metodologia nauk wojskowych mieści się w grupie metodologii nauk realnych, odnosi się do metodologii nauk społecznych i w ich ramach zajmuje obszar właściwy naukom o zorganizowanych działaniach ludzkich; jest przy tym rodzajem metodologii nauk praktycznych.

Jesteśmy zdania, że szczególnie bliskie metodologiczno-metodyczne podobieństwo łączy nauki wojskowe z prakseologią, nauką o organizacji i zarządzaniu, z teoriami ekonomik branżowych oraz przede wszystkim z nauką o wojnie i wojsku, z ekonomiką wojenną, psychologią i socjologią wojskową itp. Podobieństwo to wynika głównie z tego, że wymienione nauki mają w ogólnym rozumieniu podobnego rodzaju przedmiot - działania ludzkie lub działających ludzi /zespoły ludzkie/, badają ten przedmiot w podobnym celu, co z kolei wywołuje podobieństwo procesu naukowo-badawczego, metod i składu przedmiotowo-treściowego metodologii. W tej sytuacji nie wymaga specjalnego uzasadnienia wniosek o celowości współdziałania tych nauk, konieczności wiedzy o ich metodologicznych właściwościach i osiągnięciach oraz wykorzystaniu z odpowiednią modyfikacją na potrzeby nauk wojskowych.

Po tych rozważaniach proponujemy przyjęcie następującego składu przedmiotowo-treściowego metodologii nauk wojskowych.

1. Dział pierwszy. Ogólne problemy metodologii nauk wojskowych

Określenie metodologii nauk wojskowych, jej przedmiotu i celów, a także struktury i metod naukowych.

Problemy metodologiczne stosunku poznawczego i wartościującego do nauk wojskowych; ogólny pogląd metodologiczny na nauki wojskowe, ich strukturę i jej elementy, dynamikę rozwojową, stosunek poznawczy do obiektywnej rzeczywistości itp.

Określenie związków i zależności metodologii nauk wojskowych z innymi naukami, badającymi nauki ale w innym aspekcie/np. ekonomika nauki, psychologia nauki, socjologia nauki itp./.

Problemy metodologicznych badań porównawczych - porównania nauk wojskowych z pokrewnymi naukami - w celu ustalenia podobieństw metodologicznych i ich wykorzystania dla rozwoju metodologii nauk wojskowych.

2. Dział drugi. Metodologia wojskowych badań naukowych /procesu uzyskiwania nowej wiedzy naukowej o walce zbrojnej/.

Zagadnienia badania procesu uzyskiwania nowej wiedzy naukowej, materialistycznej metody dialektycznej i ogólnonaukowych metod podejścia, metod uzyskiwania materiału empirycznego, stawiania hipotez, ich uzasadniania, weryfikacji itp.

3. Dział trzeci. Metodologia tworzenia systemowych teorii nauk wojskowych.

Zagadnienia ujawniania prawidłowości budowy wojskowych teorii naukowych, tworzenia ich elementów i związków między nimi; badanie metod tworzenia ich elementów i związków między nimi; badanie metod tworzenia systemu wiedzy naukowej o walce zbrojnej, jako logicznie i treściowo uporządkowanego zbioru terminów, pojęć, /kategorii/, określeń /definicji/, twierdzeń /praw/, zasad/ i ich uzasadnień /dowodów, wyjaśnień/.

4. Dział czwarty. Metodologia tworzenia i stosowania języka nauk wojskowych.

Urabianie terminów, pojęć, określeń /definicji/. Tworzenie twierdzeń i ich logicznych powiązań; semiotyczne /syntaktyczne i semantyczne/ badania języka nauk wojskowych; metody wyrażania w słowie i piśmie osiągnięć nauk wojskowych.

5. Dział piąty. Metodologia /metodyki/ dyscyplin /specjalności/ wchodzących w skład nauk wojskowych.

Tematyka bazująca głównie na treściach rozdziału drugiego i trzeciego, dostosowana do poszczególnych dyscyplin /specjalności/. W tym dziale powinien być położony nacisk na pragmatyczną stronę rezultatów badań.

Zaproponowany skład metodologii nauk wojskowych wystarczająco wyraźnie - jak się wydaje - potwierdza dość szerokie pojmowanie jej zakresu, dostrzeganie wielu i różnych jej stron. Znajduje to wyraz w problematyce pierwszego i czwartego działu, przede wszystkim zaś w treści głównych działów - drugiego i trzeciego. Rozdziały te uznano za główne dlatego, że zajmują się bezpośrednio metodami uzyskiwania wiedzy o walce zbrojnej /dział drugi/ i jej przedstawienia w postaci systemowej teorii naukowej.

Jak z tego wynika, metodologia nauk wojskowych zajmuje się zarówno czynnościowym, jak i przedmiotowym znaczeniem pojęcia "nauki wojskowe".

Może się ona owocnie rozwijać tylko pod warunkiem harmonijnego uwzględnienia wszystkich jej aspektów.

1.3. Aktualne problemy rozwoju metodologii nauk wojskowych.

Należy od razu stwierdzić, że obecnie metodologia nauk wojskowych jako dojrzała dyscyplina naukowa o rozwiniętym systemie wiedzy nie istnieje. Można ocenić, że znajduje się ona na etapie powstawania. Są niezłe wycinkowe opracowania, kształtuje się pogląd na to, czym metodologia nauk wojskowych być powinna, wzrasta i szerzy się przekonanie o konieczności jej przyspieszonego rozwoju, lecz jest to dopiero początek drogi.

Stosunkowo wiele zrobiono, jeśli chodzi o opracowanie problematyki działu drugiego. Zagadnienia pozostałych działów znajdują się w stanie "embrionalnym" wciąż jeszcze nie są systematycznie i szczegółowo badane.

Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele. Są one głównie na-

tury merytorycznej, organizacyjnej i kadrowej, przy czym ściśle się ze sobą wiążą i wzajemnie warunkują.

Do przyczyn merytorycznych należy utrzymujące się od wielu lat niedoceniecie zagadnień metodologicznych, znaczenia metodologii, ograniczenia wiedzy o pracy naukowej do poziomu praktycznych metodyk, opartych na "surowym", nie pogłębionym i nie usystematyzowanym doświadczeniu. Trzeba zauważyć, że również takie doświadczenie nie było zbyt bogate, ponieważ w ogóle działalności naukowej nie poświęcono należytej uwagi.

Wprawdzie w ciągu ostatnich dziesięciu- piętnastu lat, a nawet jeszcze wcześniej, można dostrzec pewne zmiany na lepsze, ale zasadniczego przełomu nigdy nie osiągnięto. Do tych zmian należy zaliczyć przede wszystkim opanowanie i dość zaawansowane opracowanie odpowiednio do właściwości nauk wojskowych metod: systemowej, cybernetycznej, informacyjnej, probabilistycznej, modelowania matematycznego i innych. Jednak wprowadzenie metod do powszechnej praktyki pozostawia jeszcze wiele do życzenia.

Kolejną przyczyną natury merytorycznej jest przyswojenie przez nauki wojskowe materialistycznej teorii poznania i dialektyki materialistycznej w ich wypaczonej, zdogmatyzowanej i nader ubogiej postaci. Trzeba przy tym dodać, że czyniono nawet próby ograniczenia metodologii nauk wojskowych tylko do nich. Tak zwane cztery prawa dialektyki, brane zresztą w "czystej" ogólnej postaci, nie skonkretyzowanej odpowiednio do wojny i walki zbrojnej, przyjmowano nieomal za panaceum, zdolne jakoby zamienić wszystkie inne metody. W konsekwencji takie giętkie i skuteczne narzędzie poznawcze, jakim jest materialistyczna metoda dialektyczna, w praktyce stawało się mało przydatne. Dialektykę uznano werbalnie, lecz faktycznie nie stosowano jej w badaniach lub stosowano w ograniczonym zakresie. W zasadzie nie miała ona wpływu na kierunki badań, wykorzystanie bogactwa innych metod na dialektycznej podstawie.

Inną ważną przyczyną merytoryczną była zbyt słaba więź nauk wojskowych w dziedzinie metodologii z innymi naukami, zwłaszcza pokrewnymi. Dotyczy to nie tylko wojskowych nauk technicznych i wojskowych nauk społecznych, lecz także tzw. nauk cywilnych. Zamknięcie się, wyobcowanie nauk wojskowych, pogłębiło zjawiska zasto-

ju w metodologii tych nauk /choćby były przykłady właściwego współdziałania i współpracy/.

Przyczyny natury organizacyjnej ściśle się wiążą z przyczynami merytorycznymi. Skutkiem niedoceny metodologii /problemów metodologiczno-metodycznych/ był brak zrozumienia potrzeby utworzenia silnego naukowego ośrodka studiów metodologicznych i wypracowania systemu podstawowej naukowej wiedzy metodologicznej, jej nauczania i upowszechniania; ośrodek taki stanowiłby oparcie dla katedr i innych komórek naukowych w prowadzeniu przez nie pracy naukowo-metodologicznej według jednolitego, uzgodnionego i uzasadnionego planu. Brak ośrodka i brak opracowanych /rozwiązanych/ palących problemów metodologicznych powodował, że nauczania metodologii i metodyki badań naukowych w sposób zorganizowany przez długie lata w ogóle nie brano pod uwagę.

Dwie pierwsze przyczyny uwarunkowały trzecią - brak odpowiednio przygotowanych metodologicznie kadr. Ta sprawa praktycznie wcale się nie zajmowano. Wiedzę metodologiczną wojskowe kadry naukowe zdobywały indywidualnie, według własnego uznania, prawie tak, jakby to była sprawa osobista i prywatna. Problem kadrowy w dziedzinie metodologii nauk wojskowych jest wielce złożony również dlatego, że proponowany ośrodek powinien skupiać kadrę w różnorodnych specjalnościach: filozofów, logików, językoznawców, matematyków, informatyków, znawców poszczególnych grup metod i oczywiście tzw. operatorów /specjalistów z dziedziny sztuki wojennej/. Specjaliści ci powinni się rozumieć i umieć wspólnie pracować.

Na tle obecnego stanu metodologii nauk wojskowych i przyczyn, które go spowodowały można podjąć próbę przedstawienia aktualnych zagadnień rozwoju metodologii wojskowych badań naukowych. Ogólnie biorąc konieczne jest przewyciężenie możliwie jak najprędzej barier, które dotąd ograniczały i hamowały ten rozwój.

W zakresie przedmiotowym istnieje konieczność położenia szczególnego nacisku na:

4. Pogłębione opracowanie ogólnych zagadnień metodologii nauk wojskowych /tematyka działu pierwszego/.

2. Odrodzenie i rzeczywisty rozwój właściwej postaci mete-

realistycznej metody dialektycznej, jako głównej podstawy całego systemu metod; o "przełożenie" jej ogólnych postulatów i zaleceń na potrzeby nauk wojskowych; pogłębione opracowanie metod - podejść, w szczególności systemowego, strukturalnego, funkcjonalnego, probabilistyczno-statystycznego i modelowania, metod konkretnych działań zarówno teoretycznych, jak i empirycznych, przy czym wiele uwagi należy poświęcić metodom heurystycznym i matematycznym; wszystko to powinno sprzyjać stosowaniu EMC w pracy naukowej, zwłaszcza do modelowania walki zbrojnej. Przy opracowywaniu poszczególnych metod /grup metod/, to jest podczas opracowywania monograficznych dzieł metodologicznych, trzeba uwzględnić wyniki równoległe prowadzonych badań systemowych /syntezujących/ zbioru metod. Badania te powinny mieć na celu wykrycie organicznych związków, stosunków, uwarunkowań między grupami metod oraz poszczególnymi metodami w ogólnym procesie wojskowych badań naukowych.

3. Rozpoczęcia od podstaw opracowywania zagadnień działu trzeciego i czwartego metodologii nauk wojskowych. Jest to sprawa trudna, bo ma wielu specjalistów z tej dziedziny. Trzeba ich najpierw wykształcić lub pozyskać z zewnątrz i odpowiednio "przekwalifikować".

Podjęcie wymienionych spraw wymaga opracowania długofalowego, realistycznego, w należyty sposób i wszechstronnie zabezpieczonego planu rozwoju metodologii nauk wojskowych jako części składowej tych nauk.

Plan ten będzie realny, jeżeli nastąpi w dziedzinie metodologii dostrzegalny postęp organizacyjny i kadrowy. Utworzenie ośrodka metodologii nauk wojskowych /na podobieństwo istniejącego instytutu dydaktyki/ należy uznać za pilną konieczność. W jego skład, jak już powiedziano, powinni wejść różnego rodzaju specjaliści /teoretycy sztuki wojennej, znawcy teorii poznania i dialektyki materialistycznej, logiki i językoznawstwa, metod matematyki stosowanej, cybernetyki, teorii informacji itp./ Do obowiązków ośrodka należałoby także nauczanie metodologii i metodyki nauk wojskowych oraz publikowanie dorobku naukowo-dydaktycznego. Uważa się również, za wskazane wydawanie czasopism na przykład pod nazwą "Zagadnienia

metodologii nauk wojskowych".

Utworzenie ośrodka w żadnym razie nie umniejsza roli katedr i innych komórek naukowych w dziedzinie rozwoju wiedzy metodologiczno-metodycznej w stosownym zakresie, który został ujęty w dziale piątym metodologii nauk wojskowych.

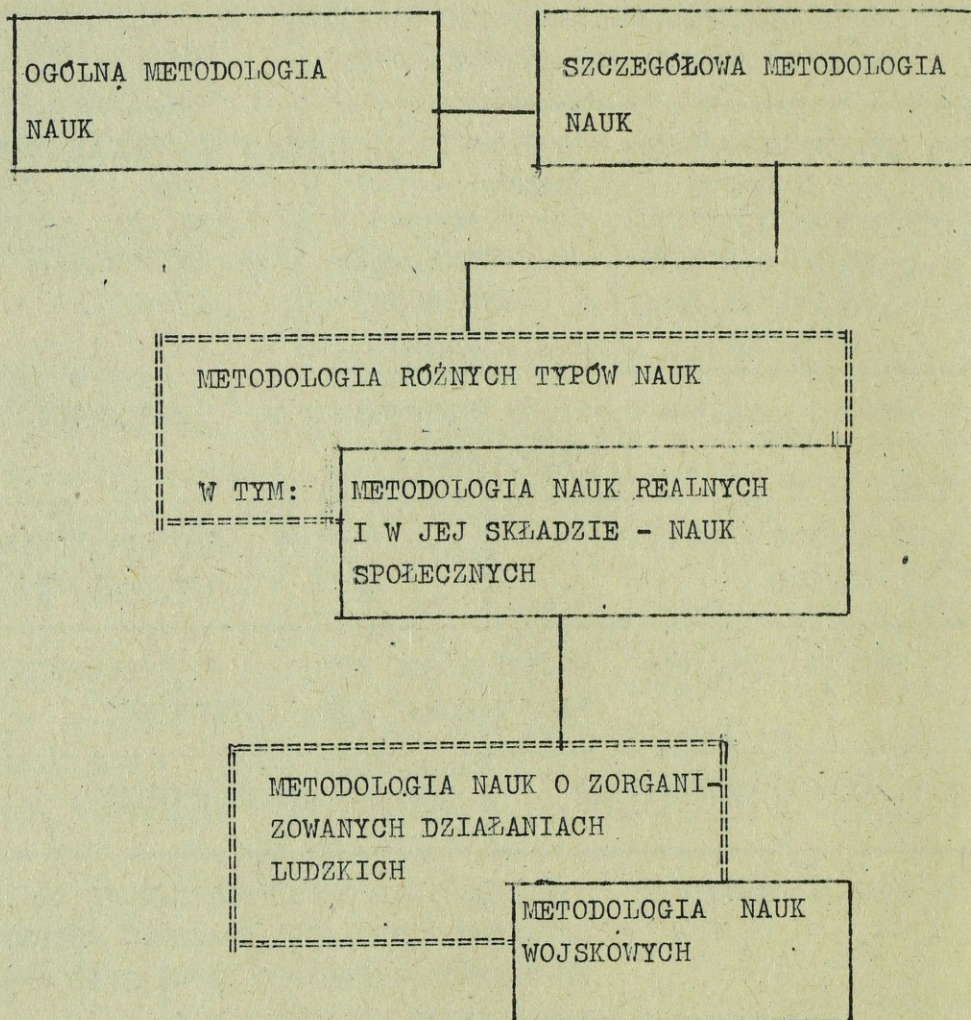
Zapewnienie kadr specjalistów należy uznać za problem naczelny, bez tego bowiem nawet w sprzyjającej sytuacji nie sposób rozwiązać na właściwym poziomie wszystkie inne problemy. Wymaga to równoległego działania na dwóch kierunkach: przyspieszonego kształcenia własnymi siłami kadr metodologów wojskowych oraz "przyciągnięcia" w niezbędnym zakresie kadr specjalistów z zewnątrz w tym cywilnych.

Zdajemy sobie sprawę, że zarysowaliśmy tylko drogi rozwiązania skomplikowanych zagadnień rozwoju metodologii nauk wojskowych i pokonania obecnych trudności. Nie oznacza to jednak, że trzeba rozpoczynać prace od początku. Mimo wszystko pewne osiągnięcia są i wydaje się, że tym bardziej trzeba je cenić. Doceniać należy także kadry, którymi dysponujemy. One właśnie mogą stanowić podstawę stworzenia trwałego i rozległego systemu wojskowej wiedzy metodologicznej. **Ale** musi być spełniony jeden istotny warunek - ostateczne przewyciężenie lekceważącego, więcej, pogardliwego stosunku do metodologii nauk wojskowych.

SYSTEMATYKA METOD NAUK WOJSKOWYCH

ZBIÓR METOD NAUK WOJSKOWYCH I JEGO SYSTEMATYZUJĄCE PODZIAŁY WEDŁUG RÓŻNYCH KRYTERIÓW		
1. WEDŁUG PIERWSZEGO - OGÓLNOŚCI I UNIWERSALNOŚCI ZASTOSOWANIA METOD		
1.1. MATERIALISTYCZ- NA METODA DIA- LEKTYCZNA	1.2. METODY OGÓL- NONAUKOWE	1.3. METODY SWOISTE
2. WEDŁUG DRUGIEGO - SKŁADU STRUKTURALNEGO I PODSTAWOWYCH FUNKCJI METOD		
2.1. METODY - SPOSOBY PO- DEJŚCIA	2.2. METODY - SPOSOBY KONKRET- NYCH DZIAŁAŃ NAUKOWYCH	
3. WEDŁUG TRZECIEGO - PRZYDATNOŚCI METOD NA PODSTAWOWYCH ETA- PACH PROCESU BADAŃ NAUKOWYCH		
3.1. METODY TEORETYCZNE	3.2. METODY EMPIRYCZNE	
4. WEDŁUG CZWARTEGO - ZRÓŻNICOWANIA METOD ZGODNIE ZE ZRÓŻNI- COWANIEM W WYMIARZE CZASOWYM JEDNEGO WSPÓLNEGO PRZEDMIOTU BADAŃ ORAZ WARUN- KÓW I ZADAŃ /CELÓW/ BADAŃ		
4.1. METODY BADANIA HISTORII WALKI ZBROJNEJ		
4.2. METODY BADANIA WSPÓŁCZESNEJ WALKI ZBROJNEJ		
4.3. METODY BADANIA PRZYSZŁEJ WALKI ZBROJNEJ		

MIEJSCE METODOLOGII NAUK WOJSKOWYCH W METODOLOGII NAUK

2. PRZEDMIOT, TREŚĆ, STRUKTURA I GŁÓWNE KIERUNKI ROZWOJU NAUK WOJSKOWYCH

Działalność naukową wyróżniają spośród innych form aktywności intelektualnej pewne właściwości zwane kryteriami naukowości. Zaliczamy do nich:

- stosowanie metod naukowych, tj. takich, które zapewniają obiektywizm wyników;
- terminologię pozwalającą ściśle i jednoznacznie formułować wyniki badań, gwarantującą ich sprawdzalność i konfrontację;
- uznawanie tylko takich twierdzeń, które mają dostateczne uzasadnienie i można je przyjąć za pewne lub w dużym stopniu prawdopodobne;
- wewnętrzna niesprzeczność zbiorów twierdzeń i ich uporządkowanie w systemy;
- krytycyzm wobec wszystkich wypowiedzianych tez, ustawiczne sprawdzanie, korygowanie, rewidowanie i rozbudowa zastanych systemów wiedzy;
- twórczy charakter rezultatów pracy, włączonych do zastanego dorobku nauki.

W każdej nauce muszą być spełnione przytoczone wymagania, ale niekoniecznie w jednakowym stopniu.

Nauka współczesna jest wynikiem procesu dziejowego. Nie zawsze była taka jak obecnie i inna będzie w przyszłości. Nie wszystkie zatem dziedziny, dyscypliny i specjalności naukowe mogą mieć ten sam stopień dojrzałości. Dochodzi do tego odmienność warunków rozwoju różnych nauk w różnych krajach. Występujące śladowo w jednych mogą rozkwitać w innym. Wreszcie problem uznania - jakże często w różnych środowiskach następuje ono w różnym czasie.

Klasyfikacja - lub mniej zobowiązująco - systematyka nauk to jeden z działów naukoznawstwa. Wiąże się ona ze względu na duży dynamizm rozwoju nauki z jej strukturyzacją /podziałem na dziedziny, dyscypliny, specjalności itp./. Dokonuje się jej w wyniku przeprowadzonych badań /pomiaru/. Systematyka jest jednak potrzebna również praktyce, w szczególności administracji do sterowania nauką. Wykorzystywana bezduszenie krepuje rozwój. Dlatego - naszym

zdaniem - systematyka nauk powinna być raczej sprawą poglądów niż nakazów. W trybie nakazu można jedynie regulować sprawy natury instytucjonalnej lub prawnej, a i w tej dziedzinie systematyka powinna być możliwie często aktualizowana /na przykład co 5 lat/.

W zależności od przyjętych kryteriów podziału możliwe są różne systematyki. Kryteria z kolei zależą od celu, jaki zamierza się osiągnąć.

Systematyka nauki powinna być obiektywnym odbiciem realnej rzeczywistości. Nie można wykreślać nauk wyodrębniających się według przyjętych kryteriów, tylko dlatego, że są zbyt liczne lub niewygodne. Można jednak prognozować rozwój strukturalny nauk, określać w tej dziedzinie nadrzędne cele, oceniać i wybierać drogi prowadzące do ich osiągnięcia.

Przyjmuje się na ogół, że podstawowym kryterium wyróżniania nauki jest odrębność przedmiotu badań lub co najmniej punktu widzenia, a ponadto celu badań /jeśli przedmiot badań i punkt widzenia są wspólne/.

Kryteriami uzupełniającymi są: odrębność metod badawczych oraz terminologia /język/.

W Polsce przyjęto na ogół dwa podziały - szerszy i węższy. Pierwszy nazwano NAUKĄ WOJENNĄ, drugi NAUKAMI WOJSKOWYMI.

Przedmiotem badań NAUKI WOJENNEJ jest WOJNA - wojna w ujęciu całościowym, jako zjawisko społeczne, wielce złożone, zróżnicowane. Nauka wojenna bada również niektóre aspekty wojny, elementy i relacje zewnętrzne - zachodzące między wojną i otoczeniem oraz wewnętrzne - między jej aspektami, elementami.

Nauka wojenna nie jest zatem dyscypliną naukową, lecz rozbudowanym strukturalnie, historycznie ukształtowanym zbiorem szybko rozwijających się wielu dyscyplin i specjalności, a nawet ich odgałęzień.

Jednak nie wszystkie nauki zajmujące się wojną wchodzą w skład tego systemu. Tworzą go tylko nauki badające wojnę w celu zapewnienia warunków i możliwości wszechstronnego jej PRZYGOTOWANIA, skutecznego PROWADZENIA, a także ZAPOBIEGANIA.

Ten rozległy będący w ciągłym rozwoju system ma określoną strukturę jej tworzenie na drodze systematyzacji nie może być

"sztuką dla sztuki". Systematyka powinna służyć praktycznym celom, przede wszystkim racjonalnej, dalekowzrocznej polityce naukowej. Powinna sprzyjać tworzeniu warunków rozwoju i przyspieszaniu badań w dziedzinach najbardziej wydajnych, przynoszących obronności optymalne korzyści przy minimum nakładów. Powinna też zapewnić możliwości włączania się w procesy badawcze wszystkich niezbędnych specjalistów, w tym uczonych cywilnych. Wreszcie powinna zapewnić wszechstronne poznanie nowych form zagrożenia i nowych możliwości obrony. Dlatego systematykę nauki wojennej należy oprzeć na ogólnej systematyce nauk. Nie można dłużej ograniczać się do "własnego podwórka" i unikać kontaktów ze światem naukowym. Trzeba zaistnieć na forum nauki w ogóle.

Systematykę nauki wojennej należy natem tworzyć, analizując i oceniając kolejno zakresy i treści zainteresowań badawczych, a także możliwości i dorobek każdej dziedziny, dyscypliny i specjalności naukowej. Powinno się to robić wspólnym wysiłkiem specjalistów poszczególnych dziedzin wiedzy i co jakiś czas uaktualniać.

W Polsce za podstawę tworzenia systematyki nauki wojennej przyjmujemy wykaz nauk zawarty w zarządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego z 18 czerwca 1986 r. /załącznik 1/.

Zarządzenie to ma co prawda regulować tryb nadawania stopni i tytułów naukowych, ale w istocie nie jest też bez wpływu na rozwój nauki polskiej w ogóle. Nie możemy tego nie brać pod uwagę.

Podobna sytuacja panuje prawdopodobnie także w innych państwach naszej wspólnoty obronnej. Systematyki ogólne nauk, opracowane i przyjęte w tych państwach, mogą być jednak różne. Zatem pod pewnymi względami również systematyki nauki wojennej, zbudowane na takiej podstawie, mogą się różnić. Uznajemy to za rzecz naturalną i w ostatecznym rachunku korzystną. Nie ma powodu, aby to zmieniać, ale wskazane jest ujednoczenie metod oraz kryteriów systematyzowania.

Tworząc systematykę nauki wojennej trzeba też korzystać z systematyk nauki, opracowywanych przez organizacje międzynarodowe /np. UNESCO/ oraz w państwach potencjalnych przeciwników. Należy również wykorzystywać wszystkie dostępne źródła informacji o sta-

nie i kierunkach rozwoju nauki na świecie. Tylko w ten sposób można bowiem na czas dostrzec nowe zagrożenia oraz potrzeby i uwzględnić je we własnej systematyce, szczególnie w treści postulatów, dotyczących polityki naukowej.

Ogólna systematyka nauki polskiej, ujęta we wspomnianym zarządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego za podstawę wyodrębnienia poszczególnych dziedzin nauki, poza kryterium przedmiotowym, bierze odrębność resortową. Jest to wygodne ze względu na potrzeby wewnętrznego sterowania nauką.

Wyodrębnienie nauki wojennej możliwe jest natomiast tylko w ujęciu ponadresortowym, zdecydowanie ogólniejszym. Kryterium przedmiotowe w tym wypadku zasada się na odrębności stanów i warunków wojny i pokoju.

Wyodrębnienie nauki wojennej z nauki w ogóle odbywa się niejako niezależnie od podziału nauki i **przechodzi** przez wszystkie lub prawie wszystkie dziedziny /załącznik 2/.

W ujęciu całościowym wojna jako zjawisko społeczne jest od wieków przedmiotem zainteresowania przede wszystkim filozofii i historii, a obecnie także nauki o polityce, socjologii i ekonomii. W swych badaniach czerpią one z dorobku innych nauk. Na tym właśnie gruncie rodzą się teorie, mające rangę OGÓLNEJ TEORII WOJNY. W europejskich państwach socjalistycznych funkcję tej teorii spełnia marksistowska nauka o wojnie i wojsku. W innych państwach ogólna teoria wojny bazuje na innych szkołach filozoficznych i politologicznych, niekiedy na poglądach pozanaukowych.

Chcąc usytuować marksistowską ogólną teorię wojny w ogólnej systematyce nauk, trzeba wziąć pod uwagę, że podobnie jak marksizm wchodzi ona w zakres filozofii, socjologii i ekonomii. Jeśli zaś w systematyce nauki polskiej dyscypliny te występują w ramach dwóch dziedzin nauki /humanistyczne i ekonomiczne/, to nie ma innej możliwości jak umieszczenie tej teorii w zakresie zainteresowań obu dziedzin i trzech dyscyplin.

Wojna jest kontynuacją polityki i służy osiągnięciu celów politycznych z użyciem środków przemocy. Dotychczas wśród tych środków szczególne miejsce zajmowała - i prawdopodobnie w określonych sytuacjach wciąż jeszcze zajmuje - przemoc zbrojna. Jednak

w cywilizacji ludzkiej zachodzą zmiany, które powodują z jednej strony spadek politycznej skuteczności walki zbrojnej, a ze strony drugiej - wzrost roli niezbrojnych form przemocy i walki przede wszystkim ekonomicznej, ideologicznej i psychologicznej oraz naukowej i technicznej /technologicznej/. Te środki i formy przemocy przestają być tylko uzupełnieniem czy też tłem walki zbrojnej. Niekiedy w wojnach lokalnych wręcz wysuwają się na czoło.

Tendencja ta utrzymuje się od kilku dziesięcioleci i można przewidywać, że utrzyma się nadal, a być może przybierze na sile. Rośnie też w dalszym ciągu zależność sił zbrojnych i walki zbrojnej od nauki, techniki, gospodarki i morale społeczeństwa - a więc także od skutków walki niezbrojnej prowadzonej w czasie wojny i przede wszystkim w czasie pokoju.

Poprzestanie ogólnej teorii wojny na rezultatach dociekań klasyków jest już dziś nie do przyjęcia. Konieczne są interdyscyplinarne studia o charakterze poznawczym i podstawowym nad wyjaśnieniem istoty wojny współczesnej, wykraczającej daleko poza schematy i pojęcia sprzed lat.

Zmiany właściwości i charakteru wojny sprawiają, że musi rozszerzać się zakres zainteresowań badawczych i wachlarz dyscyplin, specjalności, podspecjalności, problemów i tematów naukowych składających się na naukę wojenną.

Pojawiają się nowe problemy badawcze, a więc nowe specjalności czy nawet dyscypliny. Jedną z nich staje się strategia wojny lub wojenna, będąca w jakimś sensie odpowiednikiem amerykańskiej strategii narodowej czy brytyjskiej strategii wielkiej. Wykracza ona, podobnie jak tamte, poza ramy problematyki wojskowej. Naukę tę /specjalność/ w naszych warunkach trzeba by usytuować w ramach nauk humanistycznych, jako dział politologii.

Również problemy niezbrojnych form walki stwarzają przesłanki wyodrębnienia się nowych dyscyplin. Dotychczas badają je różne nauki w sposób nieuporządkowany i raczej fragmentaryczny.

Wykorzystywanie przewagi w dziedzinie nauki i techniki jako środka przemocy raczej w ogóle nie jest przedmiotem badań w ujęciu całościowym.

Odnosi się to również do środków, reguł oraz metod walki ideologicznej i psychologicznej

Warto się zastanowić nad celowością wprowadzenia pojęcia walka informacyjna.

Nauki o niezbrojnych formach walki, a także o formach z ogranicza walki zbrojnej, dziś jeszcze nie istnieją. Zatem nie mogą one być ujmowane w systematyce. Jednak ze względu na ich szybki rozwój należy je stopniowo kreować.

Pierwocin tych nauk można doszukiwać się w naukach przyrodniczych /neurobiologia/, medycznych /bioneurologia, neurofizjologia, psychiatria/, humanistycznych /psychologia manipulacyjna, psychologia tłumy, niektóre działy socjologii/, farmaceutycznych i chemicznych /wytwarzanie na drodze syntezy substancji sterujących myśleniem i nastrojami/, fizycznych i technicznych /elektronika i informatyka, automatyka i robotyka, biocybernetyka itd./.

Zagrożenie, ale i możliwości wykorzystania na potrzeby obrony czy nawet odstraszenia kryją w sobie takie nauki, jak: biologia genetyczna i biotechnologia, fizyka i geofizyka, akustyka, inżynieria materiałowa czy wreszcie nawet psychotronika.

Niewyobrażalne mogą być skutki prac w dziedzinie fizyki teoretycznej nad jednolitą teorią pola /oddziaływania sił przyrody/ i wykorzystania ich wyników do stosowania przemocy oraz obrony.

Analizując kolejno zakres zainteresowań badawczych, stan i perspektywy każdej dziedziny nauki, dyscypliny i specjalności, można ustalić aktualny zestaw nauk - naukę wojenną - oraz najbliższe perspektywy jego rozwoju. Obecnie zestaw ten obejmuje nauki humanistyczne /filozofia, socjologia, psychologia, pedagogika, historia/; ekonomiczne/ekonomika wojenna i obrony i ekonomika wojskowa/; techniczne; medyczne; wojskowe. i inne.

NAUKI WOJSKOWE w systematyce nauki polskiej stanowią odrębną dziedzinę. Wyodrębniono ją - tak jak wszystkie pozostałe - na podstawie kryterium przedmiotowego z uwzględnieniem potrzeb podziału resortowego /administrowanie naukami wojskowymi leży w gestii ministra obrony narodowej/.

Przedmiotem badań nauk wojskowych jest walka zbrojna. Nauki te interesują się walką zbrojną zarówno w ujęciu całościowym, jak i jej aspektami, elementami, relacjami zewnętrznymi i we-

wnętrznymi. Czynnikiem ograniczającym obszar zainteresowań nauk wojskowych jest cel. W skład nauk wojskowych wchodzi mianowicie wyłącznie te, których celem jest poznanie walki zbrojnej oraz wypracowanie reguł jej przygotowania i prowadzenia.

W ten sposób nauki wojskowe stanowią w pewnym sensie uściślenie prakseologii oraz teorii organizacji i kierowania na potrzeby walki zbrojnej. Nie stoi temu na przeszkodzie fakt, że to właśnie prakseologia, a także nauka o organizacji i kierowaniu powstała w oparciu o dorobek nauk wojskowych, a nie odwrotnie.

Według tych samych kryteriów, przede wszystkim zaś przedmiotowych, można wyodrębnić z nauk wojskowych dyscypliny i specjalności.

Nie ma ścisłych ustaleń określających, czym powinna się charakteryzować dyscyplina, specjalność, podspecjalność. Zresztą nie każda dyscyplina musi składać się ze specjalności, a tym bardziej podspecjalności. Niegdyś sprawą tą zajmowali się naukowcy, których zdaniem dyscyplina powinna obejmować zasób wiedzy nie większy niż może w nim swobodnie się "poruszać" jeden człowiek, uczony. Obecnie pogląd ten wydaje się anachroniczny, postęp bowiem w dziedzinie gromadzenia i porządkowania wiedzy doprowadził do sytuacji, w której bardzo często nastąpiło na tej zasadzie wyodrębnienie również specjalności, a następnie także podspecjalności.

Ma to znaczenie przede wszystkim dla nauczyciela lub badacza, zajmującego się problematyką teorii ogólnej, działającego na styku dyscyplin, dążącego do uogólnień i syntez. Uczony - badacz problematyki szczegółowej, analityk, sięgający w głąb zjawisk i procesów zawsze będzie preferować podziały jakościowe, a nie ilościowe /według mierników objętościowych/.

Istotny jest też wpływ ścierania się tendencji do integracji i specjalizacji. Tam, gdzie przeważa tendencja pierwsza, rodzi się dążenie do wyodrębniania dyscyplin rozleglejszych i odwrotnie.

Jest to widoczne na przykładzie zestawu nauk zawartego w załączniku 1. Zwróćmy uwagę na liczbę dyscyplin, wchodzących w

zakres nauk technicznych - ile za tym musi się kryć specjalności i podspecjalności?

Okoliczności te trzeba brać pod uwagę systematyzując nauki wojskowe.

Podobnie jak wiele innych dziedzin i dyscyplin wiedzy nauki wojskowe mają swą OGÓLNA TEORIĘ. Zawiera ona rezultaty badania walki zbrojnej w ujęciu całościowym, w postaci ogólnych praw, podstawowych zasad i reguł praktycznego postępowania.

Tuż za ogólną teorią nauk wojskowych należy umieścić STRATEGIĘ WOJSKOWĄ. Jej przedmiot badań stanowi walka zbrojna na skalę wojny, teatru działań wojennych /zbrojnych/. Celem badań jest nie tylko poznanie, ale przede wszystkim wypracowanie reguł i zasad postępowania w sterowaniu działaniem sił zbrojnych, ich przygotowaniu i zabezpieczeniu.

W badaniach i opracowaniu wyników muszą brać udział specjaliści różnych rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb, a także ekonomiści, politycy, prakseolodzy itp. W rezultacie może powstać wiele teorii strategicznych, nawet krańcowo różnych. Wyboru dokonują najwyższe władze polityczne, wojskowe i one określają ustalenia doktrynalne.

Przedmiotem badań NAUKI O OPERACJI zbrojnej jest działalność bojowa, na którą składa się wiele prowadzonych jednocześnie i urzutowanych w czasie oraz przestrzeni bitew na lądzie, w powietrzu, na morzu, a w przyszłości być może także w kosmosie, o różnym charakterze i rozmachu, wraz z działaniami przygotowawczymi, pomocniczymi i zabezpieczającymi.

W ramach nauki o operacji można wyróżnić specjalności poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. Łączy je ogólna teoria.

Przedmiotem badań TAKTYKI jest bój - podstawowy element każdej operacji i walki zbrojnej w ogóle. Badania w dziedzinie taktyki mają na celu /podobnie jak każdej nauki wojskowej/ wypracowanie zasad i reguł przygotowania i prowadzenia boju.

Poza ogólną teorią taktyki wyodrębniają się z niej specjalności w postaci taktyki rodzajów sił zbrojnych oraz taktyki każdego z rodzajów wojsk.

Nietrudno zauważyć, że podstawą wyodrębnienia się taktyki, nauki o operacji i strategii była odrębność hierarchiczna. Taki podział nauk wojskowych nie jest jednak wystarczający. Pozwala co prawda na kompleksowe traktowanie problemów badawczych i potrzeb, ale jednocześnie wiele z nich pozostawia poza procesami badawczymi. Pomija też istniejące i uprawiane specjalności.

Uszczegółowienie systematyki może nastąpić w wyniku zastosowania kryterium problemowego. W tej sytuacji wystąpi zjawisko nakładania się /lub wzajemnego przenikania się/ różnych nauk, zwane w naukoznawstwie interferencją /zjawisko dziś normalne i bardzo korzystne/.

Jakie zatem są te pomijane przy podziale hierarchicznym problemy i dające się wyodrębnić na tej zasadzie nauki? Przede wszystkim NAUKA O DOWODZENIU. Przedmiotem szczegółowym badań tej nauki są procesy dowodzenia /informacyjno - decyzyjne/. Celem zaś nauki o dowodzeniu jest nie tylko poznanie zjawisk zachodzących w tej dziedzinie, ale także usprawnianie procesu dowodzenia - pod każdym względem, w oparciu o osiągnięcia nauki i techniki współczesnej.

Z kolei przedmiotem szczegółowym NAUKI O ORGANIZACJI sił zbrojnych jest organizacyjna struktura sił zbrojnych oraz jej tworzenie. Oprócz ogólnej teorii można z niej wyodrębnić takie specjalności, jak: organizacja służby wojskowej, organizacyjna struktura sił zbrojnych, organizacja systemu dowodzenia, organizacja przezbrajania wojsk, organizacja systemu mobilizacji i uzupełnień.

NAUKA O ZAOPATRZENIU I OBSŁUDZE sił zbrojnych /nauka o tyłach, teoria tyłów, logistyka/ bada walkę zbrojną z własnego, szczególnego punktu widzenia: organizowania procesów zasilania wojsk w toku działań. Wyodrębniają się z niej - poza teorią ogólną - specjalności: organizacja tyłów, zaopatrywanie i dowóz, komunikacja wojskowa, obsługa medyczna wojsk w walce, zabezpieczenie techniczne działań.

W naszych siłach zbrojnych występuje tendencja do usamodzielnienia się zabezpieczenia technicznego i wyodrębnienia, w samodzielny dyscyplinę naukową. Zwolennicy takiego rozwiązania

uważają, że znaczenie zabezpieczenia technicznego tak gwałtownie wzrasta, że nie można dłużej wtlaczać go w zakres innej dyscypliny. Mimo że zgadzamy się z twierdzeniem o roli zabezpieczenia technicznego, uważamy że tworzenie odrębnej dyscypliny nie jest działaniem racjonalnym. Problemy kompleksowego zaopatrywania i obsługi sił zbrojnych w działaniach bojowych będą istnieć nadal, muszą być badane i rozwiązywane niezależnie od wagi elementów systemu.

Niezwykle szybko rośnie znaczenie NAUK O ROZPOZNANIU, MASKOWANIU, WALCE ELEKTRONICZNEJ. Narasta waga problematyki WALKI PSYCHOLOGICZNEJ. W związku z rozwojem systemów informatycznych /w przyszłości niekoniecznie opartych na elektronice/ narasta problematyka walki "między" nimi i z nimi. Łączy te problemy i nauki to, że wszystkie dotyczą informacji: zdobywania, przetwarzania, przechowywania, przekazywania, zakłócania, deformowania itd. Kompleksowe badania w ramach jakiejś teorii ogólnej, wspólnej dla tych nauk mogłyby przynieść cenne rezultaty. Współcześnie bowiem najlepsze wyniki dają badania interdyscyplinarne, prowadzone na styku różnych nauk. Dlatego uważamy za słuszne stymulowanie rozwoju NAUKI O WALCE INFORMACYJNEJ i jej specjalności. Być może powinna ona w przyszłości objąć także naukę o dowodzeniu.

HISTORIA SZTUKI WOJENNEJ jest nauką o walce zbrojnej w przeszłości. Oczywiście termin "sztuka" jest użyty w nazwie tej nauki na wyrost. Opisuje ona bowiem, charakteryzuje i ocenia, nie tylko to, co zasługuje na miano sztuki, ale także wszystkie pozostałe problemy, nie mieszczące się w tej kategorii, a niekiedy nawet nie mieszczące się w kategorii rzemiosła. Ze względu na przedmiot zaliczamy tę naukę do nauk wojskowych, ale jednocześnie jest ona jedną ze specjalności historii i należy do nauk humanistycznych.

Względy praktyczno - organizacyjne nakazują zaliczyć do nauk wojskowych kilka specjalności i dyscyplin wchodzących w zakres innych dziedzin nauki i nie odpowiadających kryterium przedmiotowemu, ponieważ pozostawienie poza wojskiem, w aktualnej sytuacji i warunkach, groziłoby ich obumieraniem. Do nauk tych należy zaliczyć GEOGRAFIĘ WOJENNĄ, TOPOGRAFIĘ WOJSKOWĄ, PEDAGOGIKĘ WOJSKO-

WĄ, BOMBARDOWANIE, MINOWANIE itp.

Niezależnie od kryterium przedmiotowego do nauk wojskowych zaliczyć należy także te nauki, które ze względu na ich znaczenie metodologiczne są lub powinny być uprawiane przez wszystkich uczonych, bez względu na ich specjalność. Do nauk tych należy zaliczyć METODYKĘ WOJSKOWYCH BADAŃ NAUKOWYCH, PROGNOSTYKĘ WOJSKOWĄ, DYDAKTYKĘ WOJSKOWĄ, NAUKOZNAWSTWO WOJSKOWE oraz HISTORIĘ poszczególnych dyscyplin i specjalności naukowych.

Żadna z tych nauk nie przestaje być specjalnością swej dyscypliny macierzystej: geografii, geodezji, topografii, pedagogiki, psychologii, metodologii nauk i metodyki badań naukowych, prognostyki, dydaktyki, naukoznawstwa itd.

Owocność badań kompleksowych, całościowego spojrzenia na przedmiot badań, a także dążność do upracticznienia działalności naukowej i szybkiego spożytkowania rezultatów tej działalności powodują, że nastąpiło wyodrębnienie się nauk na jeszcze jednej płaszczyźnie - funkcjonalnej. Według takiego kryterium uzupełniającego można wyróżnić nauki rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk lądowych i obrony cywilnej. Zrównanie formalne i rodzajów wojsk lądowych z rodzajami sił zbrojnych jest wynikiem tego, że obiektywnie rzecz biorąc wojsko nasze w całości jest wojskiem lądowym. Zarówno lotnictwo bojowe, jak i marynarka są za słabe, aby odgrywać samodzielną rolę. - mogą co najwyżej zapewnić wojskom lądowym minimum niezbędnego wsparcia. Nawet pod względem liczebności niektóre rodzaje wojsk lądowych są większe od tych rodzajów sił zbrojnych.

Nauka każdego z rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk lądowych i obrony cywilnej obejmuje elementy nauk, wyodrębnionych na podstawie kryterium hierarchicznego i problemowego. I tak:

- nauki rodzajów sił zbrojnych i OC obejmują: problemy ich strategicznego wykorzystania w dziedzinach zbrojnych, naukę o operacji i taktykę ogólną danego rodzaju sił zbrojnych, taktykę rodzajów wojsk danego rodzaju sił zbrojnych, naukę o organizacji danego rodzaju sił zbrojnych, naukę o zaopatrywaniu i obsłudze danego rodzaju sił zbrojnych, naukę o dowodzeniu danym rodzajem sił zbrojnych, historię tego rodzaju sił zbrojnych,

pedagogikę i dydaktykę tego rodzaju sił zbrojnych;

- nauki rodzajów wojsk lądowych obejmują podobne problemy, z tym że o szczebel niżej, na przykład: zamiast problemów strategicznego wykorzystania - problemy wykorzystania operacyjnego.

Wzajemne przenikanie i nakładanie się nauk wojskowych można zobrazować wpisując je w prostopadłościan - załącznik 3. Niestety nie przedstawia on zjawiska interferencji nauk wojskowych "na zewnątrz".

Istotną właściwością nauk wojskowych jest otwartość systemu, jaki tworzą. Chodzi o to, że system ten musi być podatny na zmiany, sprawnie rejestrować te zmiany i sprzyjać im. Nie wolno dopuścić do administracyjnego hamowania badań tylko dlatego, że nie mieszczą się w obowiązkowej systematyce. Jeśli grozi takie niebezpieczeństwo - lepiej, aby tej obowiązującej systematyki nie było.

Przedstawiona systematyka nauk wojskowych nie jest jedyną w Wojsku Polskim. Nie jest obowiązującą. Wykorzystują ją głównie pracownicy naukowcy, pozwala im bowiem na poszerzoną orientację. Natomiast na potrzeby administracyjne, ewidencji, do regulowania uprawnień zakładów naukowych /uczelni, wydziałów, instytutów/ w zakresie nadawania stopni i tytułów naukowych, stosowana jest inna systematyka, wprowadzona decyzją Rady Wyższego Szkolnictwa Wojskowego na podstawie zarządzenia ministra obrony narodowej nr 47/MON z 8.10.1987 r. Systematyka ta wyodrębnia tylko dwie dyscypliny: "sztukę wojenną"^{1/} i naukę o wychowaniu w siłach zbrojnych. Pierwszą tworzą specjalności: system obronny państwa i doktryny wojenne, strategia, "sztuka operacyjna", taktyka, dowodzenie wojskami, zabezpieczenie bojowe, techniczne, specjalne, tyłowe, organizacja, mobilizacja i uzupełnianie sił zbrojnych, obrona cywilna, historia sztuki wojennej i myśli wojskowej, geografia wojenna i topografia wojskowa, metodyka wojskowa /w tym szkolenie wojskowe/, użycie uzbrojenia i sprzętu technicznego.

Z kolei wychowanie w siłach zbrojnych obejmuje dwie specjalności: wychowanie wojskowe oraz teorię i metodykę pracy partyjno-

1/ Ujęto w cudzysłów, gdyż sztuka nie może być nauką /dyscypliną, specjalnością naukową/.

politycznej.

U podstaw tej systematyki leżały inne kryteria niż zalecane przez naukoznawstwo. Głównymi kryteriami były /jak można sądzić/:

a/ dążenie do realizacji obowiązującego przepisu, pozwalającego uznać za dyscyplinę tylko taką naukę, którą uprawia w PRL co najmniej pięciu profesorów i docentów;

b/ chęć rozdzielenia nauk według uczelni, uprawnionych do nadawania stopni i tytułów naukowych /ściśle wojskowe i wojskowo-polityczne/ oraz dążność uczelni do uzyskania takich uprawnień i zwiększonej niezależności;

c/ dążenie uczelni do maksymalnego zmniejszenia liczby specjalności naukowych przez ich łączenie w grupy.

W rezultacie systematyka ta może spełniać rolę spisu specjalności naukowych, wpisywanych do dyplomów doktorskich i profesorskich. Nie może jednak stanowić podstawy do racjonalnej polityki naukowej, ukierunkowującej rozwój nauk wojskowych, a w pewnym sensie także nauki wojennej.

WYKAZ

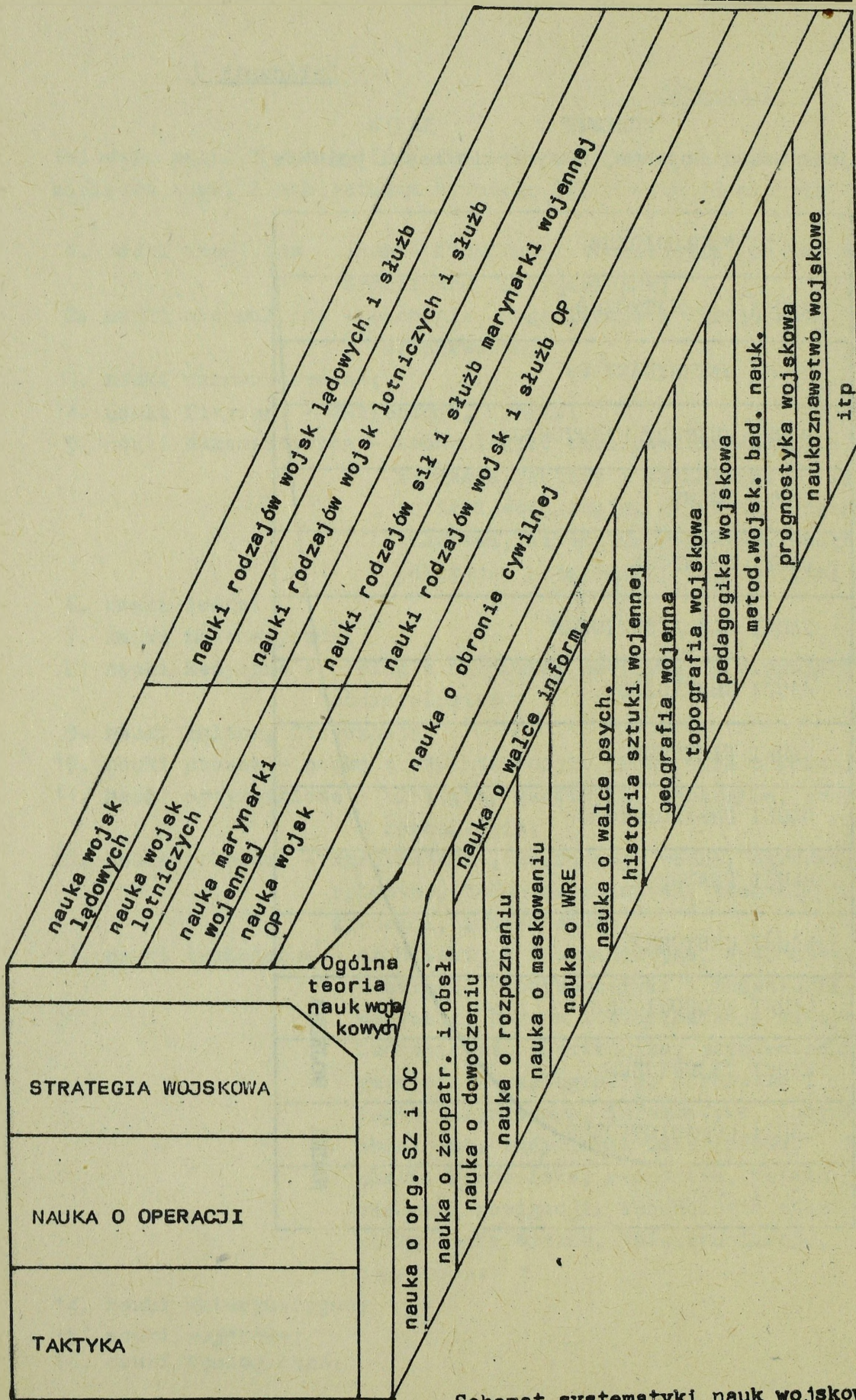
dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, ujętych w zarządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego PRL z dnia 18 czerwca 1986r.

1. nauki chemiczne - chemia fizyczna i teoretyczna, chemia nieorganiczna i organiczna;
2. nauki ekonomiczne - ekonomia, organizacja i zarządzanie, towaroznawstwo;
3. nauki farmaceutyczne;
4. nauki fizyczne - astronomia, fizyka;
5. nauki humanistyczne - archeologia, bibliotekoznawstwo, i informacja naukowa i techniczna, filozofia i socjologia, historia, językoznawstwo, literaturoznawstwo, nauka o polityce, pedagogika, psychologia;
6. nauki leśne;
7. nauki matematyczne;
8. nauki medyczne - biologia medyczna, medycyna, pielęgniarstwo, stomatologia;
9. nauki kultury fizycznej;
10. nauki prawne - nauka o administracji, prawo, prawo kanoniczne;
11. nauki przyrodnicze - biologia, geofizyka, geografia, geologia, oceanologia;
12. nauki rolnicze - agrotechnika, melioracja wodna, ogrodnictwo, rybactwo, technika rolnicza, technologia żywności, zootechnika;
13. nauki techniczne - architektura i urbanistyka, automatyka i robotyka, biocybernetyka i inżynieria biomedyczna, budowa i eksploatacja maszyn, budownictwo, elektronika, elektrotechnika, geodezja i kartografia, górnictwo i geologia inżynierska, informatyka, inżynieria chemiczna, inżynieria materiałowa, inżynieria środowiska, mechanika, metalurgia, techniki nawigacji, technologia chemiczna, technologia drewna, telekomunikacja, transport;
14. nauki weterynaryjne;
15. nauki wojskowe;
16. nauki teologiczne.

SCHEMAT

miejsca nauki wojennej w systemie nauki polskiej

NAUKI TEOLOGICZNE	
NAUKI MATEMATYCZNE	
NAUKI WETERYNARYJNE	
NAUKI KULTURY FIZYCZNEJ	
NAUKI LEŚNE	
NAUKI ROLNICZE	
NAUKI FARMACEUTYCZNE	
NAUKI CHEMICZNE	
NAUKI FIZYCZNE	
NAUKI PRZYRODNICZE	
NAUKI PRAWNE	
NAUKI MEDYCZNE	
NAUKI EKONOMICZNE	NAUKA WOJENNA
NAUKI TECHNICZNE	
NAUKI HUMANISTYCZNE	NAUKA
NAUKI WOJSKOWE	

Schemat systematyki nauk wojskowych

3. PRAWA WOJNY I WALKI ZBROJNEJ

3.1. Metodologiczne podstawy badań

Celowość poszukiwania i wykrywania praw, związków i zależności oraz ich uwarunkowań wynika z dążenia do racjonalnego postępowania ludzi, a także ograniczenia błędnych działań. Badania takie powinny obejmować zarówno procesy zachodzące w czasie pokoju, jak i wojny. Rozwijająca się nauka o wojnie, jej przyczynach i możliwych skutkach stanowić może nieocenioną pomoc dla podejmujących decyzje polityczne mające zapobiegać wojnie.

Wykrywanie i badanie praw wojny nie jest łatwe ze względu na zmienność uwarunkowań, związków i zależności. Powoduje to konieczność zastosowania w badaniach specyficznych metod, które będą uwzględniały złożoność zjawiska wojny oraz to, że w tym wypadku nie ma możliwości prowadzenia praktycznych eksperymentów, tak jak w naukach biologicznych, chemicznych, fizycznych i innych.

Wszechogarniający charakter współczesnej wojny powoduje konieczność systemowego podejścia do badań praw wojny, pozwalającego objąć wszystkie istotne składniki wojny oraz czynniki na nie oddziałujące, a brak możliwości prowadzenia eksperymentów praktycznych - wprowadza konieczność myślenia abstrakcyjnego i posługiwania się w badaniach eksperymentami myślowymi.

Wykrywanie i badanie praw wojny należy zaliczyć do badań poznawczych, których rezultaty, chociaż bezpośrednio i wprost nie służą praktyce, wskazują jej jednak kierunki postępowania i przestrzegają przed podejmowaniem nieracjonalnych decyzji. Wykrywaniu i poznawaniu praw wojny służyć może dialektyka marksistowska, której podstawowe twierdzenia wskazują na wszechzwiązek procesów i zdarzeń, nieuchronność ich występowania w określonych warunkach, zmienność przejawiania się związków i zależności w wyniku nieustannego rozwoju czynników mających na nie wpływ. Dialektyka marksistowska podkreślając, iż narastanie zmian ilościowych wywołuje zmiany jakościowe, a główną przyczyną rozwoju jest ścieranie się sprzeczności, prowadzące do eliminowania rozwiązań, nie

sprawdzających się w praktyce, dostarczą tym badaniom cennych wskazówek. Trudna do określenia liczba związków i zależności występujących w wojnie nakazuje dokonać wyboru najbardziej istotnych, ważnych w danej sytuacji dla praktyki. Współcześnie, w związku z zagrożeniem ludzkości spowodowanym rozwojem broni masowego rażenia celowe jest poznanie związków i zależności prowadzących do wojny, a także związków i zależności, które wystąpią w ewentualnej wojnie.

3.2. Prawidłowości a prawa wojny

Przez prawidłowości rozumiemy właściwości procesów i zdarzeń, polegające na tym, że zawsze, gdy powstaną określone warunki, muszą wystąpić takie same procesy i zdarzenia. Prawidłowością nie jest jednak każda powtarzalność procesów i zdarzeń, lecz tylko taka, która występuje w ten sam sposób po sobie lub ze sobą współistnieje oraz gdy następstwo to czy współistnienie jest konieczne. W praktyce z reguły najpierw dostrzegamy prawidłowości, które badane metodami naukowymi pozwalają na wykrywanie praw natury.

Przez prawa natury /w tym również prawa wojny/ rozumiemy istniejące obiektywnie, niezależnie od woli i świadomości ludzi, istotne, trwałe, ogólne, konieczne i powtarzalne związki i zależności występujące między procesami i zdarzeniami oraz w ich ramach. Człowiek może tylko zmieniać warunki, w jakich te związki i zależności się przejawiają, ale nie może zmienić sposobu oddziaływania na siebie poszczególnych czynników. Zmieniając te warunki, człowiek wpływa na ujawnianie się nowych związków i zależności, a także osłabia siłę działania dotychczasowych.

W badaniach praw wojny konieczne jest uwzględnienie nie tylko dostrzegalnych prawidłowości, lecz także tych, które mogą być rezultatem stworzenia przez człowieka nowych warunków. Celowym jest przy tym rozróżnianie składników wojny pozostających we wzajemnych związkach i zależnościach oraz możliwych relacji między nimi /współistnienie, uwarunkowanie, równość, zgodność

itp./>. Badanie praw wojny przebiega więc etapami. W pierwszym poznaje się istotę badanych procesów i zdarzeń, w drugim ujawnia występujące, lub mogące wystąpić prawidłowości i tendencje rozwojowe, w trzecim zaś określa wzajemne powiązania składników.

Prawa obiektywnie istniejące w określonych warunkach, są oczywiście formułowane subiektywnie przez badaczy, przy czym stopień subiektywizmu zależy od stopnia poznania danego procesu lub zdarzenia. Praw natury jest oczywiście o wiele więcej niż dotychczas zdołano poznać. Należy sądzić, że długo jeszcze wszystkich praw natury nie uda się człowiekowi ujawnić i zbadać.

3.3. Prawa wojny

Prawa wojny należą do grupy praw społecznych; odgrywają one istotną rolę w wyjaśnianiu przyczyn wojen, sposobów ich wywołania, mechanizmów prowadzenia, procesów w nich zachodzących oraz w przewidywaniu wyników wojen.

Badanie wojen na przestrzeni historii wykazuje ścisłą zależność wojny od polityki państwa /klasy społecznej/. Wojna nie jest zjawiskiem przypadkowym, lecz celowym, świadomym działaniem określonych sił społecznych przeciwstawnych państw /klas społecznych/. Do wojny zwykle długo przygotowano siły zbrojne, społeczeństwo i gospodarkę kraju. Wybór przeciwnika w przyszłej wojnie, ustalenie charakteru wojny, stopnia jej totalności, środków, jakie mają być użyte, czasu i sposobu rozpoczęcia oraz prowadzenia zawsze należało do kompetencji organów władzy politycznej państwa /klasy społecznej/. Analizując sposób przygotowania do wojny, można więc określić /prognozować/, jakie będą jej skutki społeczno-polityczne, ekonomiczne i wojskowe. Do wojny, zwłaszcza współcześnie, może dojść przez przypadek. Ponieważ czas na podjęcie decyzji będzie bardzo krótki, może też zawieść nowoczesna technika. Takiego przypadkowego zdarzenia nie można jednak uznać za prawidłowość i formułować na jego podstawie prawa. Zawsze bowiem przypadek zdarza się pod wpływem innych czynników. W oparciu o dostrzegane na przestrzeni historii prawidłowości, że wojny były powodowane świadomym, celowym działaniem władz po-

litycznych, reprezentujących określone siły społeczne, można sformułować prawo zależności wojny od charakteru, przebiegu i wyniku prowadzonej w dłuższym czasie polityki państwa /klasy społecznej/. W tym kontekście brak podstaw do twierdzenia, że użycie broni jądrowej nie jest już kontynuacją polityki? Byłaby ona w dalszym ciągu konsekwencją określonej polityki. Przedstawione prawo zależności wojny od polityki jest ogólne i można w nim wyróżnić co najmniej kilka praw niższego rzędu, praw cząstkowych /na przykład prawo zależności wybuchu wojny od polityki, prawo zależności rezultatów wojny od polityki itp./. Przykładem prawa niższego rzędu jest stwierdzana niejednokrotnie zależność stopnia totalności wojny od celów politycznych przeciwnych państw. Sformułowane prawo zależności wojny od polityki leży u podstaw wszystkich pozostałych praw wojny, dlatego należy je uznać za nadrzędne w stosunku do innych - za główne prawo wojny.

Analiza historii wojen wskazuje na występowanie związków i zależności między wojną a wykorzystywanym w niej potencjałem. W wojnach prowadzonych na przestrzeni dziejów zawsze zwycięstwo osiągało państwo mające przewagę ilościową i jakościową w potencjale wojennym. Na potencjał wojenny składa się potencjał moralno-polityczny, gospodarczy i wojskowy. Brak przewagi w jednym ze składników potencjału wojennego przechyla szalę zwycięstwa na rzecz strony przeciwnej. Świadczą o tym przykłady wojen narodowowyzwoleńczych, w których mimo przewagi wojskowej państw kolonialnych zwycięstwo osiągały narody dążące do uwolnienia się od obcej dominacji mające przewagę w potencjale moralno-politycznym. Potencjał moralno-polityczny wyrażający się głównie w stosunku społeczeństwa do przeciwnika, w gotowości do poświęceń i dążeniu do zwycięstwa odgrywa coraz większą rolę, zyskuje też z reguły poparcie zewnętrzne.

Wymienione zależności nie odnoszą się jednak do wojny z użyciem broni jądrowej. Celem bowiem wojny jądrowej nie jest podporządkowanie przeciwnika i korzystanie z tego podporządkowania, lecz zniszczenie.

Współcześnie wybuch wojny, jej charakter, przebieg i końcowy wynik zależą, jak nigdy dotąd, od stosunku między potenc-

jałami gospodarczymi przeciwnych stron. Potencjał gospodarczy przesądza o przygotowaniu do wojny oraz zaspokajaniu materialnych potrzeb zarówno społeczeństwa, jak i sił zbrojnych w czasie wojny. O wartości potencjału gospodarczego państwa decydują głównie: poziom rozwoju i stan sił wytwórczych, ustroj społeczno-polityczny państwa mający wpływ na sprawność funkcjonowania gospodarki, liczba ludności i poziom jej przygotowania, wielkość i stopień wykorzystania bogactw naturalnych, rozmieszczenie i stan infrastruktury, rozwój rolnictwa oraz stopień zorganizowania społeczeństwa. Współcześnie, gdy do przygotowań wojennych angażuje się niemal wszystkie gałęzie gospodarki, wyróżnianie wśród nich części wojenno-gospodarczej ma tylko ograniczone znaczenie. Potencjał gospodarczy państwa zależy od rozwoju nauki i techniki, który decyduje o jego jakościowej stronie. Ze względu na większą niż kiedykolwiek możliwość sparaliżowania produkcji już w początkowym okresie wojny, gromadzi się w czasie pokoju znaczne ilości środków niezbędnych do jej prowadzenia, uodparnia gospodarkę państwa na oddziaływanie przeciwnika, a także zapewnia żywotność jej funkcjonowania w czasie wojny. Wszystkie te zamierzenia może zrealizować jedynie silne pod względem gospodarczym państwo, mające przewagę nad przeciwnikiem.

Kolejnym składnikiem potencjału wojennego, mającym bezpośredni wpływ na możliwość jej wywołania, charakter, przebieg i końcowy rezultat, jest potencjał wojskowy. Wyraża się on przede wszystkim w liczebności i wyposażeniu sił zbrojnych, ich sprawności organizacyjnej i wyszkoleniu oraz stanie zasobów materiałowych niezbędnych do zaspokajania potrzeb sił zbrojnych. Gwałtowny rozwój technicznych środków walki jest podstawową przyczyną znacznych zmian organizacji wojsk oraz sposobów i form ich wykorzystania podczas wojny. Współcześnie potencjał wojskowy coraz częściej występuje w postaci sił nieregularnych, przy pomocy których osiągnięto zwycięstwa w wielu wojnach narodowowyzwoleńczych. W wojnach tych siły nieregularne często przesądzały też o sposobach i formach prowadzenia działań zbrojnych.

Omówione pokrótce związki i zależności między wojną a potencjałami wojennymi przeciwnych stron mogą stanowić przykład

podejścia do wyróżniania praw wyższego i niższego rzędu.

Tabela 1

Prawo wyższego rzędu	Prawo zależności wybuchu wojny, jej charakteru, przebiegu i wyniku od stosunku między potencjałami przeciwnych stron		
Prawo niższego rzędu 1 stopnia	Prawo zależności wybuchu wojny, jej charakteru, przebiegu i wyniku od stosunku między potencjałami moralno-politycznymi stron	Prawo zależności wybuchu wojny, jej charakteru, przebiegu i wyniku od stosunku między potencjałami gospodarczymi stron	Prawo zależności wybuchu wojny, jej charakteru, przebiegu i wyniku od stosunku między potencjałami wojskowymi stron
Prawo niższego rzędu 2 stopnia	Prawo zależności wybuchu wojny od stopnia poparcia celów państwa przez społeczeństwo	Prawo zależności czasu trwania wojny od zewnętrznych dostaw zaopatrzenia	Prawo zależności wybuchu wojny od stosunku między potencjałami odstraszenia przeciwnych stron
	i inne		

Podane prawa wyższego i niższego rzędu działają nieuchronnie, stosownie do warunków stworzonych przez ludzi. Jeśli więc wyprodukowano broń jądrową i wyposażono w nią siły zbrojne przeciwnych ugrupowań wojskowych, to broń ta niezależnie od woli ludzi spełnia rolę odstraszącą. Nie zapewnia jednak bezpieczeństwa narodów i państw, dlatego współcześnie dąży się do ograniczenia liczebności ofensywnych rodzajów sił zbrojnych. Należy sądzić, że utrzymywanie sił zbrojnych służących jedynie do obrony ograniczy możliwość wybuchu wojny, a więc zacznie działać prawo zależności wybuchu wojny od stopnia rozbudowy ofensywnych sił zbrojnych przeciwnych stron.

3.4. Prawa walki zbrojnej

Niezależnie od związków i zależności odnoszących się do wojny we wszystkich jej przejawach można wyróżnić związki i zależności dotyczące wyłącznie walki zbrojnej.

W działaniach zbrojnych prowadzonych na przestrzeni dziejów dostrzega się prawidłowość polegającą na tym, że zwycięstwo odnosiła strona, która zapewniła sobie przewagę nad przeciwnikiem w danym miejscu i czasie. Można na tej podstawie sformułować prawo zależności między przebiegiem i wynikiem walki zbrojnej a stosunkiem sił biorących w niej bezpośredni udział. Stosunek sił przeciwnych stron musi być oczywiście rozpatrywany nie tylko pod względem ilościowym, lecz także, a nawet przede wszystkim - jakościowym. Błędna ocena stosunku sił była najczęściej spowodowana niedocenianiem jakościowym składników potencjału wojskowego, jakości broni, wyszkolenia wojsk, ich morale itp. Określenie rzeczywistego stosunku sił jest niezmiernie trudne, gdyż każda ze stron z reguły ma przewagę w jednych składnikach, a w innych ustępuje przeciwnikowi /choćby pod względem stopnia rozwinięcia wojsk, bardziej lub mniej korzystnego położenia taktyczno-operacyjnego itp./. W oparciu o tę prawidłowość można sformułować prawa niższego rzędu odnoszące się do walki zbrojnej, na przykład: prawo zależności stosunku sił przeciwnych stron od jakości posiadanego przez nie uzbrojenia, prawo zależności stosunku sił od taktyczno-operacyjnego położenia wojsk itp. Stosunek sił ulega ciągłym zmianom w rezultacie ponoszonych i zadawanych strat, przegrupowania się wojsk itp. Współcześnie zmiany te mogą być bardziej gwałtowne ze względu na moc i precyzję nowych środków rażenia. Mimo wymienionych uwarunkowań zależności między przebiegiem i wynikiem walki zbrojnej a posiadanymi przez przeciwnie strony siłami i środkami działają w sposób nieuchronny, narzucając konieczność nieustannego zapewniania sobie przewagi nad przeciwnikiem.

Na przestrzeni dziejów dostrzega się też zależność form i sposobów prowadzenia walki zbrojnej od stosowanego uzbrojenia i sprzętu technicznego. Nowe środki walki zastosowane w skali masowej zawsze prowadziły do zasadniczych zmian organizacji wojsk, a w następstwie tego także sposobów i form prowadzenia walki zbrojnej. Na przykład zastosowanie w skali masowej broni maszynowej i artylerii w czasie pierwszej wojny światowej doprowadziło do unieruchomienia frontów, a użycie podczas drugiej wojny

wojny światowej czołgów i lotnictwa przywróciło manewrowość działań. Skala przeobrażeń sposobów i form prowadzenia walki zbrojnej zależy w dużym stopniu od mocy środków rażenia. Jeżeli więc do ograniczenia ruchu wojsk na polu walki trzeba było . . . dziesiątków tysięcy karabinów maszynowych, dział i armat - to do przywrócenia manewrowości wojsk na polu walki wystarczyło kilka tysięcy czołgów i samolotów. W ramach omawianego prawa, podobnie jak we wszystkich pozostałych, można wyróżnić związki i zależności niższego rzędu. Wielkość, rodzaj i gwałtowność powstawania strat bojowych wojsk są ściśle uzależnione od zastosowanej broni, czego przykładem są między innymi straty przeciwnych stron w wojnach na Bliskim Wschodzie, ponoszone od broni precyzyjnych, samonaprowadzających się na cel. Współcześnie coraz częściej dostrzega się zależność między nowoczesnością broni a jej liczebnością, gdyż nawet bogate państwa nie są w stanie utrzymywać masowej armii wyposażonej w "supertechnikę". Związków i zależności niższego rzędu jest więc bardzo dużo również w omawianym zakresie.

Prawa walki zbrojnej obserwuje się także w samej walce zbrojnej. Analiza prowadzonych kampanii, bitew i walk wykazuje zależność rezultatów całej wojny od wyniku kampanii i bitew oraz zależność tych ostatnich od sukcesów lub porażek w skali taktycznej. Nie zawsze sukcesy taktyczne i operacyjne zapewniały zwycięstwo w wojnie /na przykład wyprawa Napoleona na Rosję w 1812 r. zwycięskie początkowo bitwy i kampanie Niemiec hitlerowskich oraz Japonii/. W tych wypadkach decydującą rolę odegrało nadrzędne w stosunku do omawianego prawa - prawo zależności wojny od potencjału wojennego. Okazuje się więc, że omawianych związków i zależności nie można rozpatrywać w sposób oderwany, lecz zawsze trzeba uwzględniać łączne ich oddziaływanie na badany proces lub zdarzenie.

To twierdzenie wskazuje na konieczność intensywnego poszukiwania związków i zależności występujących w wojnie. Nie wystarczy przy tym ujawnianie związków i zależności zaobserwowanych w ubiegłych wojnach, trzeba również badać zmiany zachodzące w poszczególnych sferach wojny, prowadzące do zaniku dotychczasowych powiązań oraz występowania nowych.

Uwzględnianie praw wojny nie stanowi "recepty" na zwycięstwo, jednak ich ignorowanie, podobnie jak nieuwzględnianie praw przyrody czy praw ekonomiki, nieuchronnie będzie prowadzić do strat i porażek, a nawet klęski w ewentualnej wojnie.

4. ZASADY WALKI ZBROJNEJ

4.1. Pojęcie zasad walki zbrojnej

Na przestrzeni wieków zarówno teoretycy wojskowi, jak i praktycy dążyli do wypracowania prostych, jednoznacznych zasad /reguł/, których znajomość i umiejętność praktycznego zastosowania zapewniałyby racjonalne przygotowanie i wykorzystanie posiadanych sił i środków w walce zbrojnej oraz osiągnięcie celu prowadzonych działań.

Głównym warunkiem opracowania zasad walki zbrojnej jest ich oparcie na naukowych podstawach oraz zastosowanie metod, pozwalających na uzyskanie poprawnego wyniku, a następnie sprawdzenie w praktyce założeń teoretycznych i ich weryfikacja. Taki jest ogólny schemat poprawnego toku badań. Problemem nastroczającym największe trudności jest sprawdzenie wyników badań w praktyce, z tej prostej przyczyny, że dla nauk wojskowych praktyką jest wojna. Sprawdzenie założeń teoretycznych zazwyczaj polega więc na szczegółowej analizie bitew i kampanii toczonych w przeszłości, dokonywanej pod kątem stosowanych w nich zasad.

Kolejnym wymaganiem jest zgodność zasad z obiektywnie działającymi prawami wojny, przede wszystkim prawami walki zbrojnej. Ponadto zasady powinny być jasno sformułowane, kompletne oraz w wysokim stopniu uogólnione. Takich zasad może być jednak tylko kilka, najwyżej kilkanaście. Jak bowiem wykazuje praktyka, jedynie ograniczona liczba zasad może być uwzględniona w działaniach.

I wreszcie zasady powinny być jednoznaczne, a więc tak sformułowane, aby bez dodatkowych objaśnień były jednakowo rozumiane przez wszystkich wykonawców. Ponadto zasady powinny być stosunkowo stabilne, co nie oznacza ich niezmienności.

Jeśli chodzi o usytuowanie zasad walki zbrojnej wśród takich pojęć, jak prawa i prawidłowości wojny i walki zbrojnej, założenia, reguły i normy postępowania, to bez wątplenia pojęciem nadrzędnym w tej hierarchii są prawa.

Prawa wojny i walki zbrojnej stanowią podstawę formułowania zasad. Zasady walki zbrojnej są zgodne z prawami i wynikają z

nich. Jedno prawo może przy tym być podstawą do sformułowania kilku zasad. Na przykład prawo zależności przebiegu i wyniku wojny od stosunku między potencjami wojennymi walczących stron jest podstawą do sformułowania takich zasad, jak zasady przewagi, zaskoczenia, ekonomii sił i innych.

Z kolei prawidłowości potwierdzają słuszność i celowość formułowania zasad. Prawidłowość bowiem polega na tym, że zawsze gdy wystąpią określone warunki, muszą nastąpić takie same procesy i zdarzenia. Należy więc sądzić, że ilekroć uda się uzyskać na przykład zaskoczenie nad przeciwnikiem, tyle razy uzyskamy powodzenie w prowadzonej walce.

Niżej w hierarchii omawianych pojęć należałoby umieścić zasady walki zbrojnej. W odróżnieniu od praw wojny i walki zbrojnej zasady nie są niezienne. Zmienia się zarówno ich liczba, hasła wywoławcze, jak i treść stosownie do zmian, jakim podlega zjawisko wojny i walki zbrojnej.

Kolejnym interesującym nas pojęciem są założenia walki zbrojnej, przez które rozumiemy "wypracowane w ramach tej teorii i z góry przyjęte w konkretnej sytuacji polityczno-militarnej główne ustalenia dające podstawę do jednolitego działania organów polityczno-wojskowych /dowódców i sztabów/ w procesie przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej w wymiarze strategicznym, operacyjnym i taktycznym".^{1/}

Na koniec dwa pojęcia, między którymi istnieje trudno dostrzegalna różnica, a mianowicie reguły i normy.^{2/}

Reguły i normy dotyczące przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej, są zawarte przede wszystkim w regulaminach i instrukcjach, a więc w dokumentach normujących tok działań typowych dla niższych szczebli dowodzenia, na których podstawowym problemem jest wykonanie przewidywanych zadań w z góry określony sposób,

1/ Zarys strategii wojennej, Warszawa 1979, s. 54.

2/ Norma - ustalona i ogólnie przyjęta zasada, wytyczna, reguła, wzór, schemat.

Reguła - ogólnie sprawdzające się twierdzenie, prawidło, postępowania, zasada, przepis, prawo. Mały słownik języka polskiego, Warszawa 1968, s. 458 i 691.

a margines na inicjatywę może być mniejszy, a w każdym razie jej zakres jest inny.

Reasumując należy powiedzieć, że przez zasady walki zbrojnej rozumiemy naukowo wypracowane i sprawdzone w praktyce wskazówki postępowania /ustalenia, zalecenia/, których umiejętne stosowanie podczas przygotowania i prowadzenia tej walki zapewnia optymalne wykorzystanie posiadanych sił i środków oraz osiągnięcie celu prowadzonych działań.

4.2. Klasyfikacja zasad walki zbrojnej

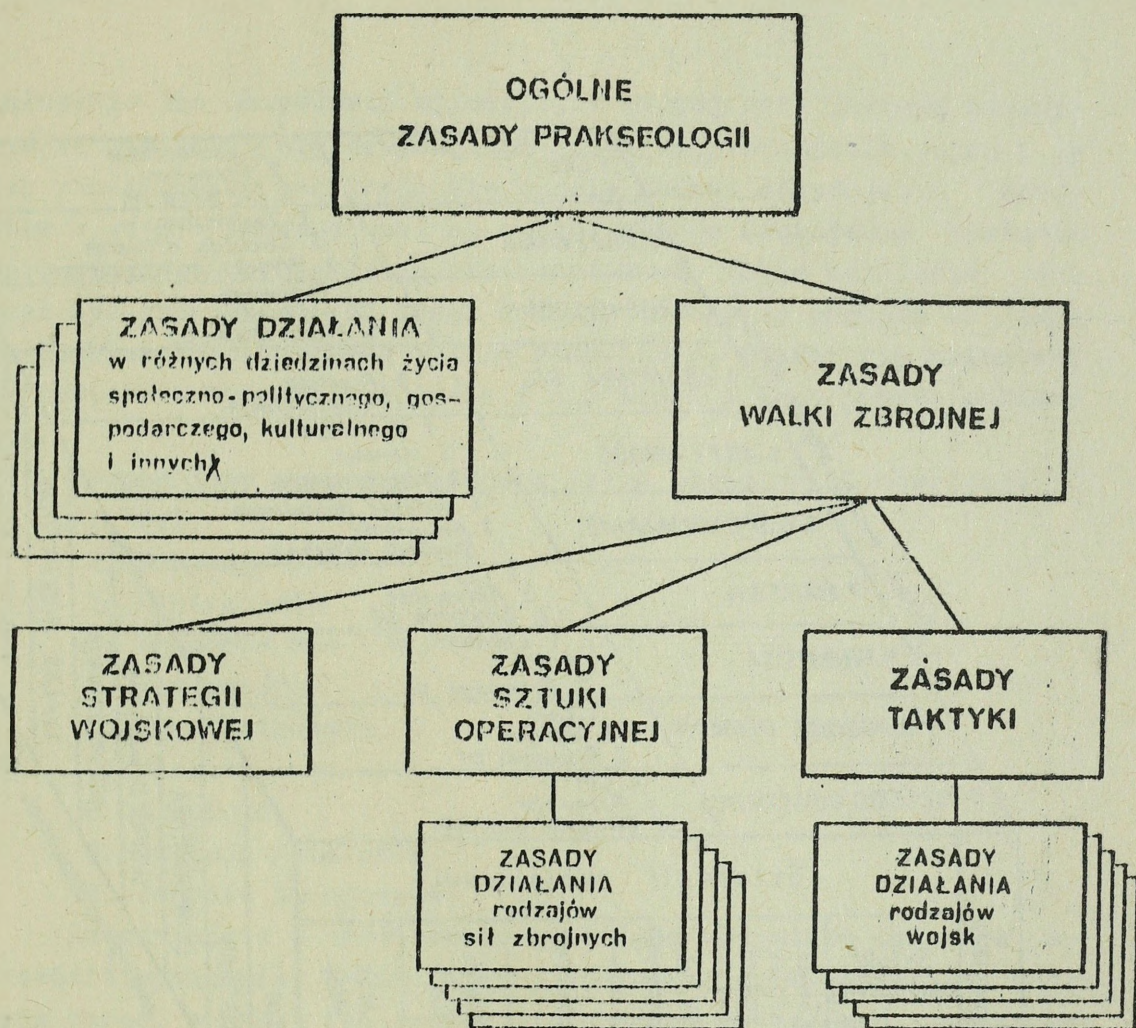
Ze względu na stopień uogólnienia i uniwersalność najważniejsze miejsce zajmują ogólne zasady prakseologii. Stanowią one podstawę do opracowania zasad działania w poszczególnych dziedzinach życia społeczno-politycznego, gospodarczego, kulturalnego i innych dziedzinach działalności pozawojskowej, a także są uwzględnione przy opracowywaniu ogólnych zasad walki zbrojnej, niezależnie od skali, rodzaju i warunków prowadzenia tej walki.

Podziału zasad walki zbrojnej można dokonać patrząc na nie według stopnia ogólności. W tej płaszczyźnie można wyróżnić ogólne zasady walki zbrojnej oraz zasady szczegółowe strategii wojskowej, sztuki operacyjnej i taktyki, zasady rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb.

Zasady strategii wojskowej są jednolite dla całych sił zbrojnych, tak jak jednolita jest strategia wojskowa. Zasady sztuki operacyjnej dzielą się natomiast na zasady działania rodzajów sił zbrojnych, a więc zasady działania wojsk lądowych, lotnictwa, wojsk OPK i marynarki wojennej, a zasady taktyki - na zasady rodzajów wojsk. Ilustruje to rysunek 1.

Kolejną płaszczyzną podziału zasad, to płaszczyzna problemowa, w której można wyodrębnić zasady według problemów występujących w walce zbrojnej, a więc na przykład zasady natarcia, obrony, rozpoznania, dowodzenia, współdziałania itd.

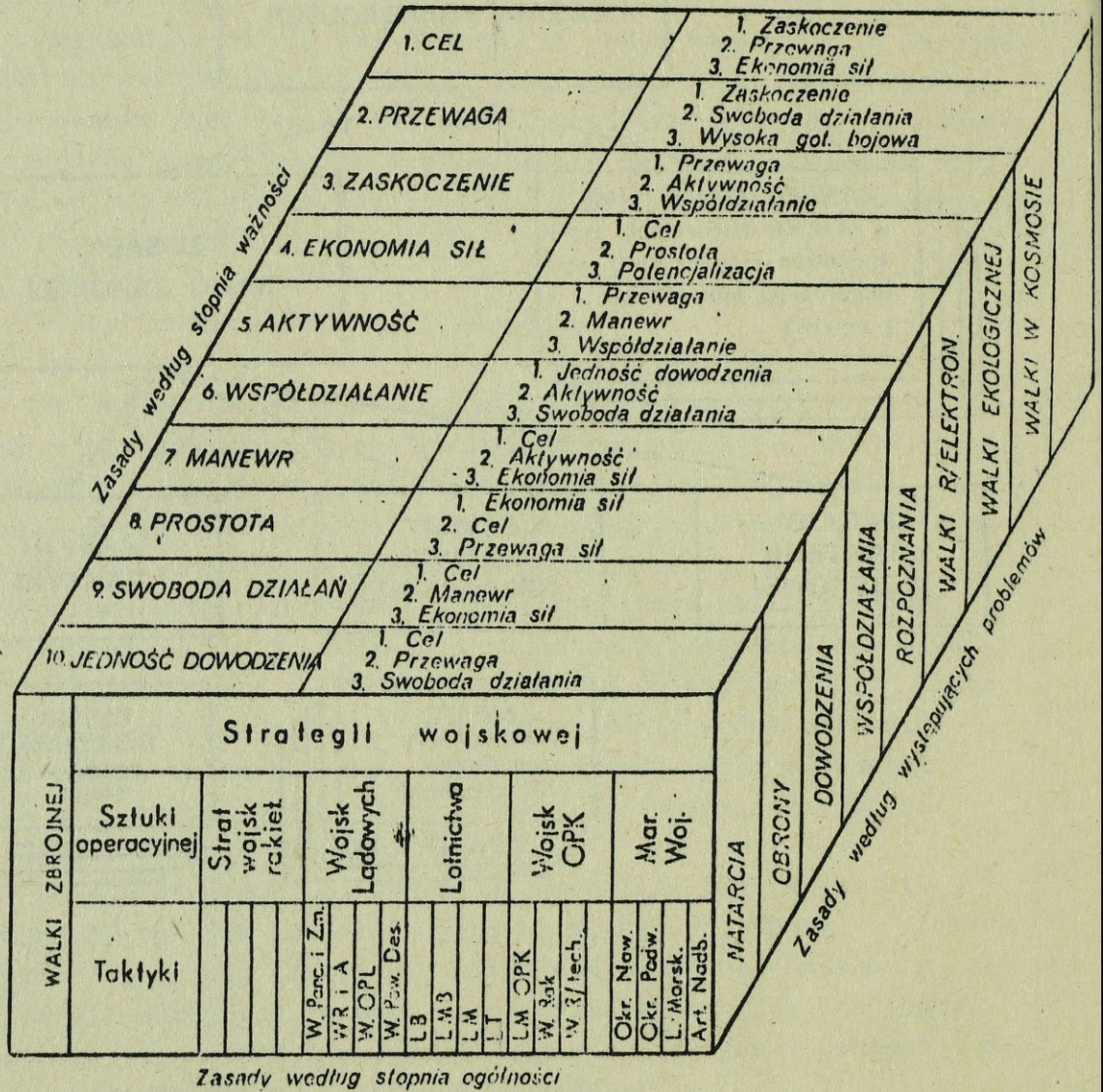
W innej płaszczyźnie zasady dzielą się zależnie od stopnia ważności na zasady główne i zasady niższego rzędu /pomocnicze/. Ilustruje to rysunek 2.

Rys. 1. Klasyfikacja zasad walki zbrojnej.

Nie należy zaliczać do zasad tych zaleceń, które mają ochy założeń. Typowym przykładem jest "Zasada" uznania broni jądrowej za decydujący środek prowadzenia wojny^{3/}. Jest to oczywiście

^{3/} Zbiór materiałów operacyjno-strategicznych, część I, Warszawa 1971, s. 29.

Rys. 2 Zasady walki zbrojnej

założenie dla określonej sytuacji, w której broń jądrowa rzeczywiście może stać się decydującym środkiem prowadzenia wojny i w jej ramach walki zbrojnej. Nie będzie jednak decydującym środkiem w wojnie konwencjonalnej - albo gdy do uzbrojenia zostanie wprowadzona inna, bardziej skuteczna broń. Takie ustalenie nie może być podniesione do rangi zasady, choćby ze względu na jego koniunkturalny charakter i małą stabilność. Mieści się natomiast całkowicie w pojęciu założenia i nie traci z tego powodu znaczenia.

Proponujemy więc następującą listę zasad walki zbrojnej:

1. Cel
2. Przewaga
3. Zaskoczenie
4. Ekonomia sił
5. Aktywność
6. Współdziałanie
7. Manewr
8. Prostota
9. Swoboda działania
10. Jedność dowodzenia

Zasady ujęte w zestawieniu spełniają wszystkie omówione uprzednio wymagania, jakim powinny odpowiadać. Zapamiętanie haseł tych zasad, a także ich treści nie powinno nastęrczać większych trudności. Problem sprowadza się do umiejętności ich praktycznego stosowania. Jest to jednak umiejętność tak indywidualna, że przedstawianie jakichkolwiek sztywnych reguł jest niecelowe. Pewną praktyczną wskazówką, mającą na celu jak najskuteczniejsze wykorzystanie zasad, jest zalecenie ich kompleksowego stosowania. Zlekceważenie bowiem którejkolwiek zasady niezależnie od miejsca, jakie zajmuje na przedstawionej liście, może być przyczyną niepowodzeń.

Należy jednocześnie stwierdzić, że stosowanie zasad nie jest aktem jednorazowym. Prowadzone działania muszą być stale konfrontowane z przyjętymi zasadami. Dlatego konieczne jest takie kierowanie przebiegiem działań, aby w każdym momencie mieć pewność, że żadna z zasad nie została pominięta, a więc że prawidłowo okreś-

lono cel działań, we właściwym miejscu i czasie jest utrzymywana przewaga, zrobiono wszystko by uzyskać zaskoczenie itd.

Nie wolno zapominać, że podobny wykaz zasad ma przeciwnik i potrafi nie gorzej od nas je stosować. Dlatego stosując każdą z wymienionych zasad, musimy jednocześnie starać się uchylić od skutków zastosowania takiej samej zasady przez przeciwnika. Odbywa się zatem swego rodzaju pojedynek, który ma szansę wygrać strona lepiej znająca i umiejąca zastosować zasady.

4.3. Treść zasad walki zbrojnej

4.3.1. Cel

Zasada celu prawie we wszystkich wykazach jest traktowana jako główna, niewątpliwie dlatego, że osiągnięcie celu służy przestrzeganiu każdej z pozostałych zasad. Spośród różnych znaczeń pojęcia celu interesuje nas cel jako zamierzony stan rzeczy lub zdarzeń, osiągnięty w wyniku celowego działania, a więc jedynie takiego, które skutecznie prowadzi do danego celu.

W działaniach wojskowych cel jest określany w zadaniu bojowym. Powinien być sprecyzowany jednoznacznie i zrozumiale dla wykonawców, ponieważ każdy tak określony cel z jednej strony wynika z celu nadrzędnego, z drugiej stanowi podstawę do sformułowania celów dla wykonawców na niższych szczeblach dowodzenia. Cel działań wojskowych wyraża się za pomocą określeń mających w języku wojskowym ścisłe znaczenie, takich jak: zniszczyć, obezwładnić, rozbić, rozgromić, unieruchomić, zdezorganizować, blokować, nękać, opanować i utrzymać itd.

Jednym z podstawowych wymagań, jakim powinien odpowiadać cel, jest jego realność, czyli zgodność z możliwościami sił zbrojnych w danej sytuacji polityczno-militarnej. Pod tym względem szczególnie wysokie wymagania stawia się celom sformułowanym w wymiarze strategicznym.

4.3.2. Przewaga

Przewagę uważa się za podstawowy warunek zwycięstwa. Nie zawsze jednak o zwycięstwie decyduje przewaga bezwzględna, a jeśli tak, to najczęściej w wypadkach, gdy jest to przewaga przytłaczająca. Z reguły zaś chodzi o przewagę w miejscu i czasie rozstrzygającego starcia, a więc o przewagę względną. Jest to istotne stwierdzenie, gdyż takie ujęcie problemu stawia pod znakiem zapytania celowość wyodrębniania - obok przewagi - innej zasady o zbliżonym znaczeniu, a mianowicie zasady ześrodkowania sił i środków oraz wysiłków na wykonaniu głównych zadań w decydującym miejscu i czasie, a więc przewagi względnej.

Przewaga - to górowanie nad przeciwnikiem pod względem liczby posiadanych sił i środków, ich poziomu technicznego, wyszkolenia, dyscypliny, stanu moralno-politycznego i innych wskaźników charakteryzujących możliwości wykonania zadań bojowych, a także górowanie umiejętnościami dowództw i sztabów w przygotowaniu i prowadzeniu działań bojowych.

Oprócz podziału na bezwzględną i względną wyróżnia się także przewagę ilościową i jakościową.

Przewaga jakościowa w dobie postępu naukowo-technicznego nabiera coraz większego znaczenia. Jest trudno wymierna. Dość łatwo można porównać jakość techniczną uzbrojenia i sprzętu, ale znacznie trudniej poziom wyszkolenia, dyscypliny czy stan moralno-polityczny armii. Jeszcze trudniej znaleźć wskaźniki do kompleksowych porównań przewagi jakościowej. Przewaga ilościowa zaś jest wielkością wymierną, przedstawianą najczęściej jako stosunek sił między walczącymi stronami. Jej ustalenie następuje przy mniejszych trudnościach.

4.3.3. Zaskoczenie

Zasada zaskoczenia jest jedną z najmniej kwestionowanych, chociaż w różnych okresach poddawano w wątpliwość możliwości uzyskania zaskoczenia, szczególnie w skali strategicznej. Okresy te zbiegają się najczęściej z wprowadzaniem do uzbrojenia no-

wych środków rozpoznawczych.

Rzecz charakterystyczna, że mimo imponującego rozwoju tych środków zawsze znajdowano sposoby uzyskania zaskoczenia. Wynika to z nieograniczonej inwencji człowieka. Świadczą o tym liczne przykłady historyczne, począwszy od najdawniejszych wojen aż do współczesnych.

Zaskoczenie w sensie wojskowym polega na nieoczekiwanym i nagłym działaniu powodującym naruszenie równowagi psychicznej przeciwnika, czego konsekwencją jest czasowa utrata zdolności do podejmowania celowych decyzji i sprawnej ich realizacji^{1/}.

Czas oddziaływania zaskoczenia jest stosunkowo krótki, ponieważ w wyniku własnych działań stopniowo ulegają rozszyfrowaniu te wszystkie elementy, które złożyły się na nieoczekiwane i nagłe działania. Rezultaty uzyskane w wyniku zaskoczenia mogą mieć jednak bardziej trwały charakter i wpływać na skutki walki, bitwy, operacji a nawet wojny.

Zaskoczenie można osiągnąć w wyniku stosowania różnych przedsięwzięć, ale przede wszystkim przez rozpoczęcie działań lub wykonanie uderzenia w niespodziewanym czasie, miejscu /kierunku/ lub siłami przekraczającymi oczekiwania nieprzyjaciela przez zastosowanie nowych środków walki i sposobów działania. Oczywiście mogą to być oddzielne przedsięwzięcia lub ich kombinacje.

4.3.4. Ekonomia sił

Pojęcie ekonomii sił ma kilka znaczeń:

a/ "Wygospodarowanie" maksimum /optimum/ sił i środków w celu stworzenia przewagi na kierunku głównego wysiłku kosztem kierunków drugorzędnych;

b/ Wykorzystanie posiadanych sił i środków w sposób jak najpełniejszy /całkowite siły i środki nie powinny "próżnować"/ w rozstrzygającym punkcie i momencie działania;

1/ W. Róttowski: Zaskoczenie w wojnie współczesnej, Warszawa 1966, s. 40.

c/ Przeznaczenie do każdego działania tyle - ale tylko tyle - sił i środków, ile jest do tego konieczne;

d/ Wykorzystanie posiadanych sił zgodnie z ich przeznaczeniem.

Niektórzy teoretycy wojskowi przyjmują jedno z przytoczonych znaczeń. Jest to niewystarczające, gdyż dopiero wszystkie znaczenia razem wzięte odzwierciedlają pojęcie ekonomii sił. Znajduje to potwierdzenie w proponowanej definicji: Ekonomia sił oznacza takie ich wykorzystanie, która zapewnia uzyskanie przewagi w rozstrzygającym punkcie przy optymalnym użyciu koniecznej ilości sił zgodnie z ich przeznaczeniem.

4.3.5. Aktywność

W literaturze przedmiotu zamiast zasady aktywności wymienia się często zasadę natarcia lub działań zaczepnych, co jest niezupełnie słuszne. Zasada aktywności lepiej i bardziej wszechstronnie oddaje istotę i charakter walki zbrojnej. Odnosi się bowiem zarówno do działań zaczepnych, jak i obronnych, ujmując je w dialektycznym powiązaniu i wzajemnym uwarunkowaniu^{1/}. Nie pomniejsza to w żadnym wypadku roli natarcia, ponieważ "nieodpartą prawdą jest, że nikt i nigdy w historii nie osiągnął zwycięstwa przez samą tylko obronę"^{2/}. Proponujemy zatem przyjąć, że aktywność jest to ciągła dążność do oddziaływania na przeciwnika zarówno w natarciu, jak i obronie, do uchwycenia i utrzymania inicjatywy, narzucenia swojego sposobu rozegrania walki /operacji strategicznej, kampanii/, aby osiągnąć cel prowadzonych działań.

Takie rozumienie aktywności pozwala zrezygnować z wyodrębniania zasady ciągłości działań. Dążność do ciągłego oddziaływania na przeciwnika stanowi nieodłączny element aktywności i wy-

1/ Stanowisko takie prezentuje płk prof. dr K. Nożko w podręczniku pt.: Założenia i zasady współczesnej sztuki operacyjnej, Warszawa 1982.

2/ F. Skibiński: Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1972, s. 450.

raża się w nieprzerwanym prowadzeniu operacji, niezależnie od pory roku, doby i warunków atmosferycznych.

Z ciągłością działań są związane pozostałe atrybuty aktywności, a mianowicie inicjatywa i narzucenie przeciwnikowi swojego sposobu rozegrania operacji, co z kolei osiąga się przez szeroko zakrojone zabiegi organizacyjno-wykonawcze, umożliwiające wyprzedzenie przeciwnika, ograniczenie jego swobody w wykonaniu manewru i ognia, zmuszenie do zaniechania skutecznego oporu i rezygnacji z osiągnięcia założonych celów.

4.3.6. Współdziałanie

Problem współdziałania powstał z chwilą wyodrębnienia się pierwszych specjalności w siłach zbrojnych, a jego znaczenie wzrastało w miarę wprowadzania do uzbrojenia nowego, coraz doskonalszego sprzętu oraz powstawania wyspecjalizowanych rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb.

Specjalizacja zawsze oznacza przystosowanie do wykonania niektórych tylko zadań ze szkodą dla innych. Dopiero odpowiednie zorganizowanie współdziałania umożliwia należyte wykorzystanie biorących udział w walce rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb oraz skoordynowanie ich wysiłków, tak aby powstały optymalne warunki do wykonania zadań.

W walce zbrojnej planowanej i prowadzonej na wyższych szczeblach dowodzenia trzeba uwzględniać rezultaty walki nieorężnej, co wiąże się z koniecznością zorganizowania współdziałania również z organami kierującymi walką dyplomatyczną, ekonomiczną i innymi jej rodzajami.

A zatem współdziałanie, to uzgodnienie celu, miejsca i czasu działania rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb, w samodzielnych i wspólnych operacjach /uderzeniach, działaniach/, prowadzonych najczęściej w układzie koalicyjnym, a także skoordynowanie działań sił zbrojnych z rezultatami walki nieorężnej, szczególnie dyplomatycznej i ekonomicznej, oraz wykorzystanie ich skutków do osiągnięcia założonych celów.

4.3.7. Manewr

Od czasu gdy walka zbrojna przybrała charakter zorganizowany, manewr był wykorzystywany głównie w celu pobicia przeciwnika i opanowania jego terytorium. W wyniku bowiem manewru można zapewnić korzystne warunki zwycięstwa, a więc zdobyć przewagę w decydującym miejscu i czasie, uzyskać zaskoczenie, wprowadzić w błąd przeciwnika - w sumie uchwycić inicjatywę i narzucić mu swój sposób rozegrania walki. Ponadto w wyniku manewru można wyjść spod uderzenia przeciwnika i w ten sposób ocalić swoje siły, a jednocześnie spowodować, że przeciwnik wykona uderzenie w próżnię.

Manewr nierozzerwalnie wiąże się z ogniem, przy czym z jednej strony chodzi o takie manewrowanie środkami ogniowymi, aby stworzyć najlepsze warunki do prowadzenia ognia, z drugiej zaś - przez odpowiedni manewr wojskami - maksymalnie wykorzystać skutki ognia. Ma to szczególne znaczenie współcześnie wobec dużego zasięgu i mocy uderzeń wykonywanych przez środki będące w uzbrojeniu rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb.

A zatem manewr - to zgodny z zamiarem dowództwa ruch wojsk zapewniający zajęcie dogodnego położenia w stosunku do przeciwnika oraz umożliwiający stworzenie optymalnych warunków prowadzenia i wykorzystania skutków ognia.

Sprawnie mogą wykonać manewr tylko wojska zdolne do szybkiej i sprawnej zmiany położenia w danej sytuacji. Manewrowość wojsk zależy przede wszystkim od wyposażenia ich w niezbędną liczbę pojazdów mechanicznych i wozów bojowych o odpowiednich walorach technicznych umożliwiających poruszanie się w każdym terenie, łącznie z pokonywaniem naturalnych i sztucznych przeszkód na polu walki. Zależy także od możliwości wykorzystania sieci dróg kołowych, wodnych, linii kolejowych, przede wszystkim zaś od możliwości wykorzystania przerzutu wojsk drogą powietrzną, a więc wyposażenia w środki transportu powietrznego.

4.3.8. Prostota

Najtrafniejszym komentarzem do tej zasady jest stwierdzenie, że "z dwóch możliwych rozwiązań lepsze jest zawsze rozwiązanie mniej skomplikowane"^{1/}.

Zasada ta jest szczególnie istotna na wyższych szczeblach dowodzenia, gdzie mamy do czynienia z ogromną liczbą niezmiernie skomplikowanych, wzajemnie powiązanych i uzależnionych problemów dotyczących przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej.

Wszystkie te problemy powinny być w wyniku pracy dowódców i sztabów uporządkowane w prosty, logiczny i zrozumiały dla wykonawców ciąg celów i zadań, których realizacja zmierza do osiągnięcia nakreślonego celu głównego.

4.3.9. Swoboda działania

Zaliczenie swobody działania do zasad walki zbrojnej zamiast często spotykanej zasady zabezpieczenia wynika przede wszystkim z tego, że swoboda działania jest pojęciem zakresowo szerszym niż zabezpieczenie.

Podobnie jak w innych wypadkach zasada swobody działania jest różnie interpretowana. Najbardziej rozpowszechnione są dwa poglądy, z których jeden traktuje swobodę działania jako cel prowadzonej walki zbrojnej, a drugi - jako warunek skutecznego przygotowania i prowadzenia działań w każdej skali i formie.

W zależności od tego, w jakiej skali jest rozpatrywany problem, swoboda działania może być celem albo warunkiem. Na przykład walka o panowanie w powietrzu, a więc o swobodę działania własnego lotnictwa i pozostałych rodzajów sił zbrojnych, jest niewątpliwie celem dla szczebla, który tę walkę organizuje i prowadzi. Jednocześnie zaś swoboda działania uzyskana dzięki wywalczeniu panowania w powietrzu jest warunkiem po-

1/ F. Skibiński, op. cit., s. 450:

myślnego przeprowadzenia na przykład operacji strategicznej na kontynentalnym TDW.

Sformułowanie wszystkich wymagań, których spełnienie pozwoliłoby osiągnąć swobodę działania, jest trudne ze względu na dużą liczbę różnorodnych uwarunkowań. Można jednak określić pewne postawowe działania zapewniające uzyskanie swobody, na przykład: precyzowanie kierunków prowadzenia walki dyplomatycznej w celu zapewnienia odpowiednich układów sprzyjających poczynaniom w sferze militarnej; wykonanie wstępnego manewru i odpowiednie przegrupowanie sił już w okresie zagrożenia i początkowym okresie wojny w celu zapewnienia sobie dogodnego położenia w stosunku do przeciwnika oraz swobody wyboru i wykonania manewru; ~~zgodnie z~~ planowanie i realizacja specjalnych operacji mających na celu wywalczenie swobody działania; wszechstronnie rozumiane zabezpieczenie /zabezpieczenie bojowe działań, techniczno-specjalne, tyłowe/ warunkujące swobodny wybór i kontynuowanie optymalnego wariantu prowadzenia działań.

W kontekście tego można powiedzieć, że przez swobodę działania należy rozumieć osiągniętą w wyniku realizacji kompleksowych przedsięwzięć sytuację umożliwiającą wybór i kontynuowanie optymalnego wariantu przeprowadzenia operacji /uderzeń, działań/ w danych warunkach polityczno-militarnych.

4.3.10. Jedność dowodzenia

Jedność dowodzenia oznacza przede wszystkim jedność ustaleń politycznych i wojskowych dotyczących przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej, z uwzględnieniem realnych możliwości gospodarczych i innych państwa /koalicji/. O znaczeniu tej zasady decyduje fakt, że w toku walki zbrojnej są osiąganymi bezpośrednio cele nakreślone przez kierownictwo polityczne państwa /koalicji/, co jest oczywiste, jeżeli zważyć nadrzędność polityki nad rozstrzygnięciami wojskowymi.

Ponadto jedność dowodzenia oznacza odpowiedni stopień jego centralizacji, a więc dowodzenie z jednej strony eliminujące zbędne pośrednie szczeble, a z drugiej - zapobiegające centra-

lizacji absolutnej- która - jak wskazują doświadczenia historyczne - może być powodem ograniczenia inicjatywy podwładnych.

Wzajemna zależność polityki, gospodarki i rozstrzygnięć wojskowych sprawia, że proces decydowania, zwłaszcza na najwyższym szczeblu dowodzenia, musi być tak zorganizowany, aby podstawą podejmowanych decyzji był jednolity pogląd na główne problemy dotyczące sposobu przygotowania i prowadzenia wojny, w tym walki zbrojnej. Dodatkowo należy podkreślić, że decyzje będą podejmowane w ciągle zmieniającej się sytuacji, a ponadto może powstać konieczność natychmiastowych rozstrzygnięć, czemu sprzyja odpowiednia centralizacja.

A zatem jedność dowodzenia - to taka celowa działalność organów politycznych i wojskowych państwa /koalicji/, która przy odpowiednim stopniu centralizacji i dominującej roli polityki pozwala ustalić jednolity kierunek dowodzenia działaniami sił zbrojnych, zmierzającymi do racjonalnego osiągnięcia celów politycznych wojny w wyniku walki zbrojnej.

Zasady organizowania i prowadzenia walki zbrojnej zawsze są przedmiotem szczególnego zainteresowania teoretyków i praktyków wojskowych.

Znajomość zasad i umiejętność ich praktycznego stosowania jest swojego rodzaju miernikiem kunsztu dowódcy. Nic tak nie przysparzało wodzowi sławy, jak odniesienie zwycięstwa nad liczniejszym przeciwnikiem dzięki właściwie określonej celowi działaniu, umiejętności zdobycia przewagi w decydującym o losach bitwy miejscu i czasie, uzyskaniu zaskoczenia i narzuceniu przeciwnikowi swojego sposobu rozegrania bitwy czy też wykonaniu jedynie właściwego w danej sytuacji zamiaru.

Teoretyczna znajomość zasad, umiejętność ich wyboru są oczywiście niezwykle ważne, ale istota sprawy zawsze sprowadza się do umiejętności ich praktycznego zastosowania. Jest to problem o podstawowym znaczeniu, tym bardziej że zasady stanowią tylko ogólne wskazówki prakseologiczne "dobrej roboty", które będą stosowane w zmieniających się sytuacjach, wymagających twórczego podejścia do rozwiązywanego problemu. Jest to działanie nie całkowicie indywidualne, począwszy od wyboru zasad, ich

interpretowania aż do praktycznego stosowania, do czego oprócz wiedzy potrzebny jest również talent.

I wreszcie stosując zasady walki zbrojnej, trzeba zawsze pamiętać, że odbywa się to w ciągłej konfrontacji z przeciwnikiem, który zna i co najmniej tak dobrze, jak my, umie stosować swoje zasady.

A zatem, jak już stwierdzono, jest to swojego rodzaju pojedynek intelektów, którego stawką są wartości najwyższe dla kraju, państwa i jego sił zbrojnych.

5. ASPEKTY INTERNACJONALISTYCZNE I NARODOWE W NAUCE WOJENNEJ PAŃSTW SOCJALISTYCZNYCH

Ukształtowanie się w państwach socjalistycznych systemu nauk badających zjawisko wojny wieloaspektowo, tj. z punktu widzenia jej związków ze wszystkimi dziedzinami życia i działalności społeczeństwa /narodu/ sprawia, że w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej znalazły się treści narodowe i internacjonalistyczne.

5.1. Problemy wspólne i specyficzne - pojęcie, dialektyka oraz przyczyny i dziedziny występowania w nauce wojennej

W nauce wojennej państw socjalistycznych występują problemy, których rozwiązanie jest istotne i przydatne dla wszystkich państw socjalistycznych /wspólne/, oraz mające znaczenie tylko dla niektórych /specyficzne/.

Występowanie problemów wspólnych wynika z jedności ogólnych celów i założeń państw wspólnoty, podczas gdy problemy specyficzne są konsekwencją odmiennych warunków i możliwości, wynikających m.in. ze zróżnicowanego rozwoju naukowego, technicznego, ekonomicznego, z różnic w potencjale wojennym, położeniu geograficznym każdego z członków wspólnoty. Biorąc pod uwagę walor uniwersalności, problemy wspólne, których rozwiązaniem są zainteresowane wszystkie państwa wspólnoty socjalistycznej, są nadrzędne w stosunku do problemów specyficznych, dotyczących wyłącznie określonych państw. Nie oznacza to, że rozwiązanie problemów specyficznych ma mniejsze znaczenie. To, co wspólne dla wszystkich państw socjalistycznych, z zasady wyraża najbardziej ogólne treści; to zaś, co w nauce wojennej specyficzne dla danego państwa, zwykle wiąże się z jego codzienną, praktyczną działalnością. Rozwiązywanie wszystkich problemów - zarówno wspólnych, jak i specyficznych - służy zaspokajaniu potrzeb każdego państwa socjalistycznego oraz całej wspólnoty. Ze względu na różnice w warunkach i możliwościach inny jest tylko stopień oraz sposób wykorzystania tych rozwiązań.

W państwach socjalistycznych cele internacjonalistyczne i podstawowe cele narodowe stanowią dialektyczną jedność, a więc i rozwiązania wspólne i specyficzne, służąc w ostatecznym rachunku zwiększaniu mocy obronnej całej wspólnoty /rozwojowi socjalizmu/, są internacjonalistyczne i narodowe zarazem. Można też stwierdzić, że problemy narodowe każdego państwa socjalistycznego są jednocześnie problemami internacjonalistycznymi rozwiązywanymi w danym państwie, ponieważ korzysta ono z dorobku i doświadczeń innych państw wspólnoty.

Wspólne i specyficzne problemy marksistowsko-leninowskiej nauki występują w podstawowych jej dziedzinach: społeczno-politycznej, ideowo-moralnej, ekonomicznej, wojskowej i innych. Rozwiązań tych problemów szuka się w określonych sferach działalności naukowej.

5.2. Sfery działalności naukowej

W szeroko rozumianej działalności naukowej /badawczej, dydaktycznej/, niezwykle ważną rolę odgrywają:

- metodologia, traktowana jako podstawa światopoglądowa, którą odzwierciedlają zarówno stosowane metody, jak i procedury badawcze;
- organizacja, decydująca o sprawności i tempie badań naukowych oraz wprowadzaniu wyników do praktyki;
- treści nauki, które wytyczają kierunki i tempo badań oraz bezpośrednio służą praktyce.

Sfera metodologiczna odgrywa w tym układzie rolę nadrzędną w stosunku do pozostałych dwóch sfer, gdyż określa sposób podejścia do problemów naukowych oraz metody ich rozwiązywania.

Ogólną podstawę metodologiczną nauki wojennej państw socjalistycznych stanowi filozofia marksistowsko-leninowska. Uznając materialne podłoże wojen /przez zaliczenie ich do zjawisk społeczno-historycznych, uznawanie zależności wybuchu, przeciwdziałania, przebiegu i wyniku wojen od polityki i ekonomiki walczących stron, wreszcie przez stwierdzenie przyczynowego uwarunkowania wszystkich zjawisk wojny oraz obiektywnego charak-

teru rządzących nią praw/ określa ona kierunki badań w dziedzinie nauki wojennej.

W rezultacie przyjęcia za podstawę badań metodologii marksistowsko-leninowskiej, zwłaszcza dialektyki marksistowskiej i materializmu historycznego, nauka wojenna uprawiana w państwach socjalistycznych wysuwa wszechstronnie uzasadnione twierdzenia i hipotezy, które znajdują zastosowanie w całej wspólnotcie. Nie neguje to potrzeby twórczej konfrontacji poglądów między przedstawicielami różnych szkół myślenia w jednym państwie socjalistycznym, a także między naukowcami z poszczególnych państw. Posługiwanie się metodologią marksistowsko-leninowską nie zapewnia automatycznie poprawności rezultatów dociekań badawczych.

Przyjęcie za podstawę badań naukowych metodologii marksistowsko-leninowskiej, a więc rozpatrywanie problemów związanych z wojną w ich dialektycznym powiązaniu i w oparciu o materialistyczny pogląd na świat, jest cechą łączącą nauki wojenne uprawiane we wszystkich państwach socjalistycznych.

Metodologia ta, wskazując na klasową funkcję każdej armii oraz rzeczywiste źródła wybuchu wojen; umożliwia racjonalne określanie ich istoty i charakteru; pozwala wykrywać prawidłowości oraz formułować prawa wojny i walki zbrojnej, co ma podstawowe znaczenie dla pozostałych dziedzin nauki wojennej, pozwala także wypracować najbardziej skuteczne i racjonalne sposoby osiągnięcia założonych celów. Przyjęcie i stosowanie we wszystkich państwach socjalistycznych wspólnej metodologii przyczynia się do integrowania wysiłków naukowo-badawczych, a tym samym wzbogaca dorobek nauki wojennej całej wspólnoty i każdego z wchodzących w jej skład państw oraz wpływa na racjonalizację postępowania we wszystkich sferach i dziedzinach tych nauk.

W sferze instytucjonalno-organizacyjnej nauki wojennej dużą rolę odgrywa integracja poczynąń. Umożliwia ją systematyczne konkretyzowanie celów ogólnych i celów cząstkowych poszczególnych dziedzin nauki wojennej. Chodzi bowiem o to, aby wysiłki państw socjalistycznych na każdym następnym etapie rozwojowym w coraz mniejszym stopniu nakładały się na siebie, a siły i środki koncentrowały się na problemach zasadniczych.

Przykładów wspólnego rozwiązywania problemów w sferze instytucjonalno-organizacyjnej **nauki wojennej** można przytoczyć wiele. Świadectwem stale zacieśniającej się współpracy jest u powszechnianie w toku wspólnych ćwiczeń bogatych doświadczeń Armii Radzieckiej oraz armii innych państw socjalistycznych; konsultacje wojskowych pracowników naukowych armii Układu Warszawskiego /przede wszystkim w dziedzinie operacyjnej, ale także organizacyjnej, technicznej/; wspólne podejmowanie tematów badawczych oraz inne tego rodzaju przedsięwzięcia.

Współpracy naukowej sprzyja koordynacja działalności naukowo-badawczej we wszystkich dziedzinach **nauki wojennej** w ramach Układu Warszawskiego. Szczególne znaczenie pod tym względem mają sesje naukowe oraz posiedzenia zespołów, określających kierunki rozwoju w różnych dziedzinach, podczas których przyjmuje się ustalenia możliwe do przyjęcia przez wszystkich członków wspólnoty. Współpraca państw socjalistycznych w dziedzinie gospodarczej, technicznej i innych sprzyja rozwojowi kontaktów między instytucjami i pracownikami naukowymi państw socjalistycznych.

Zgodność oraz wzajemne dopełnianie się problematyki wspólnej i specyficznej w marksistowsko-leninowskiej nauce wojennej znajduje odzwierciedlenie w sferze treściowej /merytorycznej/ wszystkich jej dyscyplin. Dla dalszego rozwoju marksistowsko-leninowskiej nauki wojennej istotne znaczenie ma systematyka tej nauki oraz ujednoczenie podstawowych pojęć dotyczących wojny, zwłaszcza szeroko rozumianej walki zbrojnej. Jednolite podejście do treści nauki wojennej przyspiesza tempo jej rozwoju.

Systematyka nauki wojennej wskazuje na rozwoju jakich dyscyplin i specjalności naukowych należy skupić wysiłki, aby uzyskać najwyższe efekty w dziedzinie obronności. Umożliwia systemowe podejście do planowania prac naukowo-badawczych i łączenie wysiłków zespołów naukowych w rozwiązywaniu najbardziej złożonych, trudnych i aktualnych problemów.

5.3. Kierunki internacjonalizacji nauki wojennej

Potrzeba dalszego kształtowania świadomości patriotycznej i internacjonalistycznej całego społeczeństwa wymaga doskonalenia metod przygotowania społeczeństwa do udziału w obronie socjalistycznego państwa i socjalistycznej wspólnoty. Są to problemy wyjątkowo ważne w warunkach współczesnych, gdy nadal toczy się walka ideologiczna między systemami społecznymi, a jednocześnie w państwach naszej wspólnoty trwa proces przebudowy i odnowy struktur państwowych i społecznych.

Odmienne warunki i rozwiązania gospodarcze w każdym państwie wspólnoty socjalistycznej mają określony wpływ na ich możliwości obronne, a także na treści ogólne i szczegółowe uprawianych w tych państwach nauk ekonomicznych. Jeśli jednak treści ogólne ekonomiki obronnej są w znacznym stopniu zbliżone, rzec można wspólne dla wszystkich państw socjalistycznych /ze względu na jednakowy ustrój społeczno-polityczny/, to treści szczegółowe są niekiedy odmienne, dostosowane do ich potrzeb, możliwości i warunków. Zarówno jednak wspólne, jak i specyficzne treści tych nauk, służące umacnianiu całej wspólnoty socjalistycznej oraz każdego z jej ogniw, mają walor narodowy i internacjonalistyczny.

W naukach technicznych doniosłe znaczenie ma obecnie umiejętność wykorzystanie postępu naukowo-technicznego w przemyśle obronnym oraz w ogóle w siłach zbrojnych. Rozwój nauk technicznych w państwach socjalistycznych jest z wielu przyczyn zróżnicowany. Niektóre z nich specjalizują się tylko w wybranych dziedzinach, inne rozwijają działalność wielopłaszczyznową. Stosownie do potrzeb i możliwości każdego z państw są prowadzone badania naukowe nad technicznymi środkami walki zbrojnej. Sprawą niezmiernej wagi są również badania związane z normalizacją, typizacją i standaryzacją uzbrojenia oraz sprzętu technicznego w ramach wspólnoty socjalistycznej.

Wiele problemów występuje w nauce wojennej. Niezwykle istotne znaczenie dla umacniania obronności państw socjalistycznych mają, zwłaszcza obecne, rezultaty badań dotyczących kie-

runków rozwoju sił zbrojnych i wykorzystania obrony cywilnej w wojnie. Są również w tej dziedzinie problemy specyficzne dla poszczególnych państw, wynikające ze zróżnicowanych warunków ich rozwoju oraz odmiennych potrzeb.

Obecnie rysuje się potrzeba podjęcia wspólnych wysiłków badawczych nad problemem niezbrojnych form walki oraz zagadnieniami związanymi z oceną jakościowo-ilościowych potencjałów wojskowych. Polegać to by mogło na wymianie informacji i doświadczeń naukowców zaprzyjaźnionych krajów. Konkretnym krokiem mogłoby być stworzenie wspólnego banku informacji, obejmującego ogół rozwiązań w ramach wspólnoty krajów socjalistycznych oraz najlepsze rozwiązania światowe.

Współczesna nauka wojenna to nie tylko wiedza oparta na doświadczeniach ubiegłych wojen, lecz także twierdzenia i hipotezy odnoszące się do przyszłości. Większą rolę w przygotowaniu państwa do obrony odgrywają zatem prognozy dotyczące charakteru ewentualnej wojny i sposobu jej prowadzenia. Doświadczenia bowiem ubiegłych wojen w coraz mniejszym stopniu mogą być przydatne w działaniach z zastosowaniem nowoczesnych środków walki. Wyjątek stanowią doświadczenia współczesnych konfliktów zbrojnych i wojen lokalnych, które powinny być przedmiotem wnikliwych ocen i analiz naukowych.

Określenie w oparciu o racjonalne przesłanki trendów rozwojowych w dziedzinie militarnej pozwala na uniknięcie pomyłek i zbędnych wydatków obciążających gospodarkę kraju. Obserwowany w ostatnich latach rozwój prognostyki i modeli symulacyjnych walki zbrojnej w naszych siłach zbrojnych jest liczącym się wkładem nauki wojennej w umacnianie obronności naszego kraju i całej wspólnoty socjalistycznej.

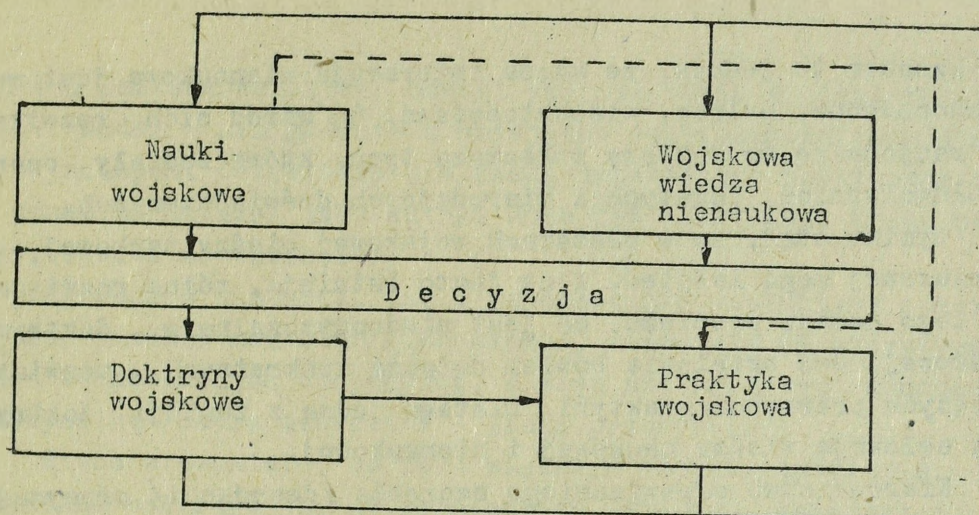
6. POWIĄZANIA MIĘDZY NAUKĄ, DOKTRYNĄ I PRAKTYKĄ WOJSKOWĄ

W naukach w ogóle, a więc również w naukach wojskowych, nie powinno występować zjawisko podporządkowania jednych nauk innym. Hierarchia w nauce sprowadza się tylko do rozróżniania nauk o wyższym stopniu uogólnienia teoretycznego i nauk bardziej szczegółowych. Różnice te dotyczą także przedmiotu badań, który z natury rzeczy może być bardziej lub mniej rozległy. Znajduje to wyraz m.in. w podziale nauk na poznawcze /teoretyczne/ i stosowane /praktyczne/. Nie powinno to oczywiście oznaczać, że są wśród nich nauki nadrzędne i podrzędne, i że te drugie muszą uwzględniać dyrektywy pierwszych. Wszystkie nauki dla dobra własnego rozwoju powinny wzajemnie korzystać ze swego dorobku. Mogą także, a nawet powinny podważać twierdzenia, hipotezy i teorie innych nauk /tak, jak i własne/, jeżeli w świetle badań i faktów budzą one wątpliwości.

Z przedstawionego rozumowania wynika, że nauki wojskowe, badając zjawisko walki zbrojnej powinny uwzględniać dorobek prawie wszystkich nauk, przede wszystkim marksistowsko-leninowskiej nauki o wojnie i wojsku. Wynika z tego również, że w naukach wojskowych nie ma racji bytu podporządkowanie jednej nauki /np. sztuki operacyjnej/ innej /np. strategii/.

Oprócz powiązań między naukami istnieją także powiązania wewnątrz nauk wojskowych - między jej ogólną teorią i dyscyplinami /specjalnościami/ wchodzącymi w jej skład. Powiązania owe dotyczą przede wszystkim problemów merytorycznych i metodologicznych.

Niezależnie od powiązań nauk wojskowych /zewnętrznych i wewnętrznych/ występują również powiązania z innymi, nienaukowymi obszarami. Tego punktu widzenia można wymienić następujące obszary owych powiązań, a mianowicie: nauki wojskowe jako system wiedzy, wiedza nienaukowa /praktyczna, intuicyjna/, doktryna wojskowa /oficjalnie obowiązujące zasady i ustalenia/, praktyka wojskowa /schemat 1/.

Schemat 1

W ramach nauk wojskowych - jak już była mowa - bada się, a następnie określa cechy /właściwości/ różnego rodzaju działań zbrojnych w wojnie, wykrywa prawidłowości, formułuje na tej podstawie prawa, zasady i reguły oraz precyzuje formy i sposoby przygotowania działań zbrojnych w wojnie w różnych okresach i na różnych teatrach działań wojennych.

Pracownicy naukowcy, biorąc za podstawę wykryte prawa /zasady, reguły/, przyjmując w oparciu o nie określone założenia oraz posługując się metodami badawczymi, tworzą hipotezy, które po weryfikacji przyjmują formę teorii naukowych. Trzeba przy tym odnotować, że w naukach wojskowych częstym zjawiskiem jest zakończenie badań na etapie hipotez naukowych, ponieważ ich ostateczna weryfikacja byłaby możliwa jedynie podczas wojny.

Różnorodność celów, założeń i metod badawczych powoduje, iż w obszarze nauk wojskowych ma się do czynienia z wielością rozwiązań tego samego problemu.

Problemy walki zbrojnej są również rozwiązywane w sposób nienaukowy i wówczas wyniki tych rozwiązań stanowią wiedzę nienaukową, opartą na doświadczeniu, intuicji i osobistych odczuciach autorów.

Wiedzę nienaukową nierzadko obarczają błędy wynikające ze zbyt subiektywnego lub nawet tendencyjnego podejścia do problemu.

Nie oznacza to jednak, że każda informacja nienaukowa jest mało prawdopodobna, myląca, niewartościowa. Są wśród nich rozwiązania racjonalne, ~~co~~ dotyczy zwłaszcza tych, które zostały oparte na długoletnich, bogatych i miarodajnych doświadczeniach.

Wynika stąd, że w obszarach wojskowej wiedzy naukowej i nienaukowej mogą istnieć, i de facto istnieją, różne rozwiązania tego samego problemu, co jest niedopuszczalne w doktrynie wojskowej. Jej ustalenia bowiem dotyczą konkretnych rozwiązań służących potrzebom praktyki. Dlatego jedną z funkcji doktryny jest selekcja wiedzy naukowej i nienaukowej.

Kierownictwo odpowiedniego szczebla /decydenci/ precyzując ustalenia doktrynalne przyjmuje tylko te rozwiązania naukowe /nienaukowe/, które spełniają /jako minimum/ dwa wymagania: odpowiadają celom politycznym państwa /koalicji/ oraz są możliwe do zrealizowania.

Doktryna wojenna, a w jej ramach część dotycząca sił zbrojnych, którą w ~~.....~~ i opracowaniu ~~.....~~ nazywamy doktryną wojskową, spełnia rolę swego rodzaju filtru, przez który do praktyki wojskowej przedostają się tylko rozwiązania pożądane na danym etapie. Po zaakceptowaniu przez właściwe organy państwa /koalicji/ rozwiązania te uznaje się za oficjalnie obowiązujące, nadaje im się miano "doktrynalnych", czyli zgodnych z doktryną, i w zasadzie tylko one powinny być realizowane w praktyce.

Doktryna wojskowa spełnia więc rolę "zasadniczego w swoim rodzaju" prawa, czyli zespołu postanowień, którymi mają się kierować wszyscy odpowiedzialni za przygotowania obronne. Oznacza to zatem, że poczynania naukowe i nienaukowe powinny być przede wszystkim nastawione na rozwiązania, które możnaby uznać za doktrynalne.

W doktrynie wojskowej ogniskują się rozwiązania z różnych dyscyplin /specjalności/ naukowych i głównie poprzez nią przedostają się do praktyki.

W interesującym nas obszarze używany jest termin sztuka wojskowa. Uznając, że sztuka jest działalnością /czynnością/ opartą na: wiedzy, umiejętnościach i talencie, uważamy, że ter-

min ten /sztuka wojskowa/ odnosi się wyłącznie do obszaru praktyki. Chodzi w nim głównie o umiejętne realizowanie rozwiązań doktrynalnych. Oczywiście nie każdą działalność praktyczną można uznać za sztukę. Jako sztuka może być traktowana tylko praktyka, oparta na talencie.

Zarówno w historii, jak i współcześnie w praktyce zdarzają się rozwiązania naukowe /nienaukowe/, które nie są akceptowane przez kompetentnych decydentów, a więc nie mogą być uznane za doktrynalne /patrz schemat 1 - linia przerywana/.

Rzecz zrozumiała, że im w większym stopniu ustalenia doktrynalne opierają się na założeniach, prawach, zasadach i metodach wypracowanych przez naukę, tym bardziej są adekwatne do rzeczywistości, a ponadto - im bardziej wynikają z rozwiązań nienaukowych, tym bardziej są subiektywne i tym mniej racjonalne. Typowym tego przykładem było niedocenywanie skuteczności broni maszynowej w ustaleniach doktrynalnych wszystkich państw w przededniu pierwszej wojny światowej.

Należy również odnotować sytuacje odwrotne, gdy nauka sformułowała wszystkie wnioski co do charakteru przyszłej wojny oraz zasady /reguły/ przygotowania państwa do jej prowadzenia, a mimo to nie zostały one z różnych względów - choćby gospodarczych - uznane za doktrynalne. Na przykład radziecka nauka na przełomie lat trzydziestych ustaliła, że jednym z warunków osiągnięcia zwycięstwa w wojnie jest posiadanie dużej liczby samolotów i czołgów. Jednak w owym okresie, mimo słuszności przedstawionych wniosków, realne możliwości ZSRR nie pozwalały sprostać tym wymaganiom.

Z przedstawionego rozumowania wynika, że nauka przenika do praktyki poprzez doktrynę i odwrotnie doktryna - uwzględniając zmiany w praktyce - wskazuje nauce problemy, których rozwiązanie jest dla praktyki niezbędne, i w ten sposób wywiera określony wpływ na naukę.

Doktryna wojskowa z zasady /w porównaniu z nauką/ ma znaczenie bardziej konkretne, użyteczne. Oddziałuje bowiem bezpośrednio na praktykę. Nie znaczy to jednak, że tak właśnie musi być w każdym wypadku. Istnieją hipotezy /teorie/, zasady nauko-

we i reguły, które w tej samej postaci występują w doktrynie i stosowane są w praktyce. Istotne różnice między naukowymi /nienaukowymi/ rozwiązaniami a ustaleniami doktrynalnymi, z punktu ich przydatności dla praktyki, nie tkwią więc ani w formie, ani w treści.

Rozwiązania naukowe /nienaukowe/ stają się ustaleniami doktrynalnymi, gdy zostaną oficjalnie uznane przez kompetentne organy upoważnione do ich akceptacji. Dopiero wtedy powinny znaleźć zastosowanie w praktyce. Znaczy to, że w zależności od płaszczyzny, do której zostanie odniesione, to samo rozwiązanie może być hipotezą /teorią/ naukową /nienaukową/, ustaleniem doktrynalnym lub przejawiać się w konkretnym działaniu /praktyce/.

Uogólniając należy stwierdzić, że za najlepsze należy uznać te rozwiązania, w których wyniki prac naukowych decydenci przyjmują za doktrynalne i one właśnie są realizowane w praktyce.

W państwie /koalicji/ powinna obowiązywać i faktycznie w określonym przedziale czasowym obowiązuje tylko jedna doktryna, którą wszystkie organy powinny nie tylko respektować, ale także realizować. Jednakże ustalenia doktrynalne nie mogą być traktowane jako dogmat, lecz jedynie jako drogowskaz, jako wytyczne do jednolitego działania wszystkich organów. Podobnie bowiem jak inne zjawiska życia społecznego, znajdują się one w nieustannym rozwoju, są poddawane weryfikacji i doskonalone, a wchodzące w ich skład elementy oraz zmiany muszą być za każdym razem oficjalnie zaakcentowane.

7. KIERUNKI UMACNIANIA JEDNOŚCI TEORII I PRAKTYKI W DZIEDZINIE OBRONNOŚCI

7.1. Obronność w świetle marksistowsko-leninowskiej teorii państwa

Problematyka obronności i bezpieczeństwa państwa była na przestrzeni dziejów i nadal jest jednym z głównych przedmiotów zainteresowania teoretyków wojskowych. Wojna bowiem zawsze miała decydujący wpływ na rozwój lub upadek państw, nierzadko wyznaczała ery rozkwitu lub załamania cywilizacji. To też przedsięwzięcia związane z obronnością państwa nie mogły być pomijane w działalności poznawczej człowieka. Zawsze były przedmiotem wnikliwych obserwacji, ocen, analiz, zmierzających do wykrycia i zrozumienia ich istoty. Można zatem powiedzieć, że problematyka dotycząca obronności państwa jako nauka ukształtowała się na przestrzeni wieków, a na jej dorobek złożyły się doświadczenia teoretyków i praktyków wszystkich czasów.

Współcześnie jest to nauka rozwijająca się na styku wielu dyscyplin, takich jak: ogólna teoria wojny, nauki polityczne, nauki ekonomiczne, teoria organizacji i zarządzania oraz inne.

Badania prowadzone w ramach omawianej nauki są nastawione na wykrywanie prawidłowości rządzących obronnością państwa oraz formułowanie w oparciu o nie praw i zasad, a także budowanie naukowych podstaw rozwiązań praktycznych.

Nauka o obronności jest uprawiana we wszystkich krajach wspólnoty socjalistycznej^{1/}. Przedmiotem zainteresowań nauki o obronie socjalistycznego państwa jest wojna i państwo w niej uczestniczące lub przeciwdziałające wybuchowi wojny.

Podstawy nauki o obronie socjalistycznego państwa sformułowali K. Marks i F. Engels, a twórczo rozwinął W. I. Lenin. Nadał on tej nauce rangę, która do dziś nie straciła znaczenia.

^{1/} W Związku Radzieckim jest ona uprawiana jako jeden z działów /specjalność/ naukowego komunizmu, czyli nauki o walce klasowej proletariatu i rewolucji socjalistycznej, o prawidłowościach społeczno-politycznych.

W ramach nauki o obronności socjalistycznego państwa analizuje się takie problemy, jak: źródła zagrożenia wojennego, charakter i właściwości wojny, kierownicza rola partii w dziedzinie obronności, sposoby zwiększania możliwości obronnych państw socjalistycznych, a przede wszystkim kierunki i sposoby przeciwdziałania wojnie.

Badania naukowe nad problemami obronności państwa rozwinęły się zwłaszcza po drugiej wojnie światowej. W ostatnich kilkunastu latach pojawiły się prace studyjne na temat obronności, a ich rezultaty stały się podstawą ustaleń normatywno-prawnych, które znalazły praktyczne zastosowanie w działalności obronnej wszystkich organów państw wspólnoty socjalistycznej. Obronność stanowi dziś jeden z zasadniczych kierunków działalności państwa, związany zarówno z jego rozwojem w czasie pokoju, jak i funkcjonowaniem w okresie wojny. Obejmuje swym zasięgiem wszystkie dziedziny, niejako nakłada się na całość społecznej, gospodarczej i administracyjnej struktury organizacyjno-funkcjonalnej państwa. Jak z tego wynika współczesna, szeroko rozumiana obronność państwa ma charakter kompleksowy i jest przedmiotem zainteresowania władzy politycznej, administracyjnej i gospodarczej kraju. Staje się jedną z podstawowych funkcji spełnianych przez państwo socjalistyczne. Pojęcie obronności jako funkcji państwa socjalistycznego ukształtowało się w oparciu o fundamentalne zasady marksistowsko-leninowskiej teorii państwa, zgodnie z którą każde państwo jako hierarchiczna i terytorialna organizacja przymusu, będąca narzędziem klasy panującej, spełnia w procesie społecznego rozwoju szereg funkcji, przy czym funkcje te realizuje się w sposób właściwy dla danej formacji społeczno-ekonomicznej.

We współczesnym rozumieniu obronność jest to działalność mająca na celu przeciwdziałanie wybuchowi wojny oraz zagrożeniu wewnętrznemu, a także wszechstronne przygotowanie organizmu państwowego i całego społeczeństwa do odparcia ewentualnej agresji i przeciwstawienia się różnorodnym formom oddziaływania przeciwnika z użyciem

odpowiednich sił i środków. A zatem obronność, to nie tylko stan uzbrojenia i liczebność armii oraz jej wyszkolenie, lecz także taki stan wszystkich instytucji państwa, taki stan świadomości jego obywateli - poziom moralny, poczucie jedności w podstawowych sprawach społeczno-politycznych - i takie sojusze, które razem wzięte, pozwalają na skuteczną obronę interesów narodowych i całej wspólnoty socjalistycznej we wszystkich wymiarach.

7.2. Ustalenia obronne i kierunki ich realizacji w praktyce

Obecna, skomplikowana sytuacja międzynarodowa, mimo pewnego odprężenia, upoważnia do stwierdzenia, że - w warunkach gdy we współczesnym świecie środkiem, który pozwala zapewnić bezpieczeństwo terytorialne i narodową niezależność, jest nadal siła militarna - utrzymanie na wymaganym poziomie gotowości części sił zbrojnych oraz innych elementów zapewniających bezpieczeństwo państw wspólnoty socjalistycznej to działalność wymuszona, ale jednocześnie niezbędna. Działalność tę wytyczają przyjęte ustalenia doktrynalne, których wymowa jest następująca:

Po pierwsze - państwa nasze nie mając roszczeń terytorialnych, nie są zainteresowane zmianą istniejącego w Europie stanu rzeczy, ustalonego postanowieniami jaltańsko-poczdamskimi, ani prowadzeniem jakiegokolwiek wojny. Rozwój swych krajów i dobrobyt narodów możemy osiągnąć jedynie dzięki pokojowej pracy. Dlatego opowiadamy się za pokojem i pokojowym współżyciem narodów w Europie oraz zdecydowanie występujemy przeciwko każdej wojnie. Walkę o pokój i pokojowe współdziałanie włączyliśmy na stałe do naszej koalicyjnej doktryny wojennej.

Po drugie - państwa nasze mogą prowadzić jedynie wojnę sprawiedliwą, postępową, nieagresywną - obronną. Oznacza to, że będziemy prowadzić wojnę tylko wtedy, gdy zostaniemy do tego zmuszeni, a więc gdy jakieś państwo lub koalicja państw targnie się na osiągnięte przez nas zdobycze.

Po trzecie - wobec powojennego układu sił państwa wspólnoty socjalistycznej swe bezpieczeństwo budują w oparciu o sojusz obronny, będący gwarancją ich integralności terytorialnej i zbiorowego bezpieczeństwa.

Przedstawione ustalenia stanowią istotę naszej koncepcji obronnej, w której zakłada się, że bezpieczeństwo, pokojowy rozwój oraz niepodległość są nierozzerwalnie związane z obroną całej wspólnoty w ramach koalicyjnego systemu obronnego, którego charakter jest zgodny z założeniami doktrynalnymi. Oznacza to jedność teorii koalicyjnej doktryny wojennej państw - stron Układu Warszawskiego i praktyki, której odzwierciedleniem jest rozwijany i doskonalony system obronny wspólnoty.

Obronny charakter naszej doktryny odzwierciedla Konstytucja, w której stwierdza się jednoznacznie, że "... walkę o pokój i pokojowe współdziałanie uznajemy za podstawowe cele polityki zagranicznej. Racje stanu naszych państw i dobro naszych narodów, tak samo jak innych narodów europejskich, są bowiem nierozzerwalnie związane z trwałością powojennego ładu terytorialno-politycznego, stabilizacją stosunków europejskich oraz spokoju w skali globalnej".

Potwierdzeniem obronnego charakteru naszej doktryny wojennej są różnego rodzaju propozycje pokojowe przedstawiane na forum międzynarodowym przez państwa wspólnoty socjalistycznej oraz prowadzone w ramach KBWE negocjacje i osiągnięte porozumienia.

Wiele jednak jeszcze kwestii wymaga rozstrzygnięcia, aby bezpieczeństwu narodowemu i międzynarodowemu zapewnić trwalsze podstawy niż istniejący obecnie mało stabilny system równowagi sił między Wschodem i Zachodem.

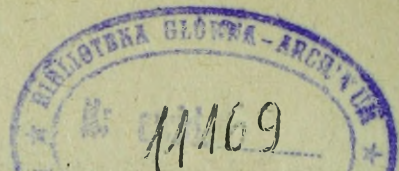
Jesteśmy przekonani, że nowe myślenie polityczne, zmierzające do umacniania jedności teorii i praktyki w dziedzinie obronności, a w konsekwencji - do wyrzeczenia się siły w rozstrzyganiu sprzeczności międzynarodowych, jest w dobie współczesnej jedynym możliwym do zaakceptowania przez ludzkość rozwiązaniem. Dlatego wysiłki nad umacnianiem jedności teorii i praktyki w dziedzinie obronności mają przede wszystkim na względzie:

1. Stopniowe przechodzenie od koncepcji równowagi opartej na strachu i wzajemnym odstraszeniu do równowagi, opartej na uznaniu współzależności i koniecznej współpracy oraz tworzeniu wzajemnego zaufania. Dlatego dążymy do wypracowania mechanizmów ograniczenia i kontroli tempa, zakresu oraz charakteru zbrojeń - bez podważania istoty bezpieczeństwa opartego na równowadze, czyli przy poszanowaniu interesów bezpieczeństwa partnerów - uczestników systemu równowagi na płaszczyźnie woj-skowej, politycznej, gospodarczej, humanitarnej itp. /np. wy-rzeczenie się dążenia do uzyskania przewagi wojskowej, kwe-stionowania granic, narzucania partnerom własnego systemu war-tości, zwłaszcza w zakresie rozwiązań ustrojowych, w sprawach ideologicznych itp./.

2. Odchodzenie od koncepcji, w której "bezpieczeństwo u-tożsamiane jest z siłą militarną". Dowodem tego są propozycje zgłoszone przez Michaiła Gorbaczowa, w których zawarta jest i-dea całkowitego uwolnienia świata od broni nuklearnej; kompro-misowy plan Polski dotyczący redukcji zbrojeń i umocnienia za-ufania w Europie Środkowej; apel rządów NRD i CSRS do rządu RFN, w którym proponuje się utworzenie w Europie Środkowej korytarza wolnego od broni jądrowej itp.

3. Modernizację poszczególnych elementów narodowych sys-temów obronnych na zasadzie niezbędnej konieczności zgodnie z ustaleniami Doradczego Komitetu Politycznego państw - stron U-kładu Warszawskiego z maja 1987 r. Konsekwencją przyjętych u-staleń jest charakter przygotowania naszych sił zbrojnych. W przygotowaniach tych główny nacisk kładzie się na obronę za-równo w skali operacyjnej, jak i strategicznej. Obronny chara-akter naszej doktryny wojennej oraz jedność teorii i praktyki w dziedzinie obronności potwierdzają prowadzone w ramach Układu Warszawskiego ćwiczenia, takie m.in. jak "Tarcza 88". Opowia-dając się za rozbrojeniem utrzymujemy siły zbrojne w takim składzie i na takim poziomie, aby odeprzeć agresję z zewnątrz.

4. Wychowanie społeczeństw w duchu pokoju i pokojowego współdziałania państw o odmiennych systemach społeczno-politycznych.

5. Stopniowe przestawianie przemysłu obronnego na zaspokajanie potrzeb ogólnospołecznych, wzbogacanie rynku konsumpcyjnego i tworzenie korzystnych warunków do przebudowy całej struktury gospodarki narodowej. Jeżeli chodzi o państwa wspólnoty socjalistycznej, to już obecnie ich przemysł obronny podjął dodatkową, "cywilną" produkcję zaspokajając znaczną część potrzeb ogólnospołecznych.

6. Internacjonalizację wysiłków zmierzających do przekształcenia rozbrojenia w czynnik rozwoju. Jako krok wstępny w tym zakresie proponujemy zobowiązanie się do niezwiększania poziomu zbrojeń nuklearnych w Europie Środkowej, wyeliminowanie dysproporcji i asymetrii w siłach zbrojnych i rodzajach broni, utworzenie strefy rozrzedzonych zbrojeń o specjalnym reżimie, obejmującym liczebność, uzbrojenie, dyslokację i stan gotowości sił zbrojnych. Postulujemy przy tym taki sposób realizacji tych zamierzeń, aby nie poniosło uszczerbku bezpieczeństwo żadnego państwa. W nowym myśleniu politycznym obowiązuje zasada: bezpieczeństwo jest niepodzielne. Albo będzie równe dla wszystkich, albo też nie będzie go wcale. Jedyną solidną podstawą bezpieczeństwa jest uznanie interesów wszystkich narodów i państw, ich równości w życiu międzynarodowym. Własnemu bezpieczeństwu musi towarzyszyć takie samo bezpieczeństwo wszystkich członków światowej wspólnoty. Mówiąc zatem o kierunkach umacniania jedności teorii i praktyki w dziedzinie obronności musimy mieć pewność, że korekty wnoszone zarówno w sferze doktrynalnej, jak i w praktycznej działalności będą dotyczyć obu sojuszy wojskowych i zmierzać do utrzymania sił na poziomie rozsądnej wystarczalności, a więc na poziomie niezbędnym jedynie do zadań wyłącznie obronnych. Musimy pamiętać, że "... czas ucieka i nie można go trwać. Pomimo wszelkich sprzeczności współczesnego świata, pomimo całej różnorodności występujących w nim systemów społecznych i politycznych, pomimo całej odmienności wyboru dokonanego w różnych okresach przez narody, reprezentuje on sobą pewną całość. Wszyscy jesteśmy pasażerami jednego statku - Ziemi, i nie można dopuścić do jego zatonięcia. Drugiej arki Noego nie będzie^{1/}.

1/ Michaił Gorbaczow, Przebudowa i nowe myślenie, Warszawa 1988, s. 10.

